

СЛОВО ПРОСВІТИ

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

38 (467), 18—24 вересня 2008

Із чим же ще схилитись над колискою,
Які слова казати до малят,
Якщо птахи співають українською,
Дерева українською шумлять?

Антоніна ТИМЧЕНКО

КАНІВ У ЗОЛОТОМУ ПЕЙЗАЖІ

Валентина ДАВИДЕНКО

“...Дажд нам дньсь...” З думками про день насущний що ми просимо найперше? Хліб духовний — такий легкий і поживний нашої душі. Про це знав самотній художник, якому не вистачало справжнього хліба, але він все одно писав картини, які приносили радість кожній душі.

Та емоції, які читаються в обличчях нашого сьогодення, — втома й усмішка скепсису. І вже менше — очікування. Цей календар очікування регламентував наше життя досить тривалий час. Ми чекали, коли переможуть “наші”, а потім — коли порозуміються між собою, і коли шануватимуть власний народ чи хоч би прислухатися до нього та справедливим хоралом голосів визначать закони, за якими житимуть усі. Календар очікувань став Книгою буття, бо щодня визрівають несподівані загрозові ситуації, де зростання цін, екологічні лиха і політичні кризи чергуються, як пори року, і мають одну природу. Нам же властиво (а може, притерпілися та привчилися) вірити у завтрашній щасливий день, а нинішній переживати вже абияк, по чернетці, в скруті та скепсисі. А тим часом, як мовив герой відомої кінострічки, хтось цієї миті сів у пирогу і поплав до найближчого лісу по банани. Бо кожний такий день людина в просторі іншої європейської країни проживає, як власний шанс, не залежна від політичних шоу, а тому переймається важливими лише для неї інтересами і проблемами. Приміром, стосунками у родині й статусом сім’ї, до речі, ця сама проблема з кризою сімейних стосунків в Україні поглиблюється ще дужче через соціальний і політичний чинники. А ще пустеля бездуховності, культурний вакуум — це гучні визначення найсмутніших реалій у царині нашої культури та виховання молодого покоління.

Який оптичний прилад дасть владі яснечення потреб держави чи хоч би настрою, що панує в ній?

У недавні часи в Каневі жив самотньо художник, талановитий amator, який дуже біднував, але писав щемкі пейзажі свого краю, мов сповідувався у любові до

створеної Господом краси. Не мав змоги купувати нові полотна, тож сусіди бачили, як прав у ночовках свої картини і знов малював. Одне полотно — залитий сонцем краєвид — якимсь він писав цілий день, намагаючись схопити колористичні нюанси і настрої викупані у сонячному промінні природи. Цей золотий пейзаж є у колекції місцевого музею і звучить як “Ода радості” Бетховена. Такі ось українські апостоли.

А ми проїжджаємо повз канівський заповідник, і водій маршрутного таксі вмикає іншу музику: “Чорний во-о-рон...” І це в усіх місцевих кав’ярнях і місцях відпочинку.

У такому музичному супроводі ми їдемо на концерт найвишуканішої української музики. Десятий Міжнародний фестиваль академічної та сучасної музики “Фарботонів” представив на всіх сценах цього районного центру і знакового міста найкращі колективи з України і зарубіжжя. Канів, перейнятий спекотним початком осені, збиранням врожаю в садах і на городах, початком навчального року, зустрів перший концерт неоднаково. Групами молоді залишала залу посеред дійства та громовими оплесками вітали канівчани артистів наприкінці концерту, а наступного дня весь канівський ринок тільки й говорив про незвичайний фестиваль. А виконували концертний ф’южн-проект композитора, генерального директора фестивалю Івана Тараненка “Музика української землі... Симфонія “Відлуння” ансамбль “Київська камерата” (диригент Валерій Матюхін), народна артистка України Ніна Матвієнко, співачка Ганна Короченко, заслужений артист України Роман Гриньків, МузКлуб Івана Тараненка.

Якщо зважити, що Канів через свій особливий статус і паломництво до Кобзаря ніколи не обходили увагою митці, тут гастролують професійні музичні, театральні колективи, часто виступають письменники, відкриваються художні виставки, то треба чекати, що число шанувальників високого мистецтва не змаліло. Маршовий наступ попси з відтинками музичних фраз і зомбуючою ритмікою спо-

ворює не лише естетичні смаки юних канівців, а й шкодить творчо-інтелектуальному здоров’ю цього завжди співучого обдарованого народу. Пріснозгадуваний вакуум ніби заповнюють місцеве училище культури та школа мистецтв. Але вже нинішнього року музичне відділення школи не може прийняти першокласників через недостатнє державне фінансування. Тож зусилля організаторів “Фарботонів” були винагороджені тим суспільним резонансом, який зростав від концерту до концерту. Виступ лауреатів фестивалю Анастасії Лук’яненко, композитора і скрипаля Дмитра Линника та Анни Линник (фортепіано) викликало зворушення і захват у глядачів, серед яких немало професіоналів — педагогів музики. Вони з сумом констатували, що такий концерт — своєрідний майстер-клас для їхніх учнів, яким нині доводиться давати дедалі простіші завдання з фаху, бо молодь більше прагне до естрадного жанру. Однак найвідданішим високому мистецтву і найталановитішим організатори фестивалю вручили спеціальну нагороду “Премія Дениса Федорчука” та стипендії студентам Канівського училища культури.

Ще раз сльози потрясіння бачила ця зала школи мистецтв під час презентації альбому “Думи мої” за поезією Тараса Шевченка. Автори проекту — народний артист України Олександр Биструшкін та композитор народний артист України Михайло Чембержі. Науковий керівник — академік Микола Жулинський. Слово Кобзаря у музично-літературній композиції представлено не пафосно, а особистісно-проникливо. За словами Михайла Чембержі, не на звичному бронзовому постаменті, а на постаменті духовності, й ще раз переконало слухачів у пророчому відчутті поетом історії України аж до наших днів.

Керуючись категоріями сучасного мейнстриму, можна сказати, що до Канева приїхали дорогі артисти. Білоруський ансамбль акапельного співу “Камерата” після “Фарботонів” вирушав на гастролі до Лондона.

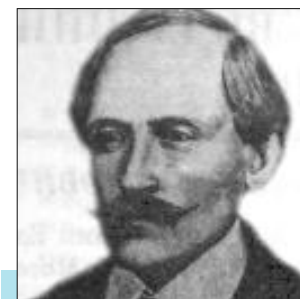
Продовження на с. 2

МАНДРІВКИ ГАЛИЦЬКОЇ “ПРОСВІТИ”

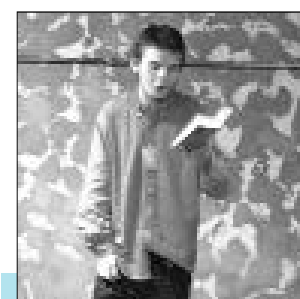
4

ПЕРШИЙ КРАЄЗНАВЕЦЬ КИЇВЩИНИ

7

ГАМЛЕТ І ЛЬВІВСЬКИЙ ФОРУМ

8

ЧЕСТЬ ГЕРБА “АБДАНК”

15

Добровільні пожертви
“На Кобзареву Церкву”:
МБФ “Українська Родина”
Р/р № 26045200145101
в Подільській філії АКБ “Київ”,
МФО 320401 ЗКПО 21709106

“Люди розчарувалися в політиках.
Тож чергова виборіада стане невеселою
для всіх партій”.

«У НАС ЗДІЙСНЮЮТЬ ІРРАЦІОНАЛЬНУ ПОЛІТИКУ»

Так висловився відомий політолог Володимир Фесенко на прес-конференції в УНІАН. Політологи — люди делікатні, а можна було вжити й різкіший термін — політика безглузлого самопоборювання. А як ще назвати кризу, до якої знову привели суспільство ті варіанти, які аналізували на прес-конференції Фесенко і його колеги Кость Бондаренко, Олексій Гарань, Олег Медведев. Прес-конференція відбулася напередодні офіційного оголошення про розпад парламентської коаліції, вона стосувалася або варіантів нової, або нових

виборів. Детально розглядали варіанти коаліції в чинному парламенті в таких форматах: а) БЮТ, НУ-НС, Блок Литвина; б) БЮТ, Партія регіонів; в) НУ-НС, ПР; г) НУ-НС, ПР, Блок Литвина, компартія. Усі ці варіанти містять численні мінуси для самих коаліціантів.

Тож слід готуватися до виборів? Тут теж не все так просто. Можуть втратити частину електорату, а отже, мандатів, нинішні основні політичні гравці. На демократичні сили може чекати поразка. Але особливо ризикує Президент, адже тепер він і БЮТ стануть очевидними опонентами.

Крім того, вкрай низький рейтинг пропрезидентської сили, якою досі був блок НУ-НС. Самого блоку вже не існує, він розколовся, які фракція. Останній козир Президента — створити блок свого імені й очолити виборчий список. Але й це не гарантує успіху на виборах, навіть якщо до блоку увійде багато центристських сил і національно-демократичні партії. Тож можливе повернення до влади Партії регіонів.

Не дуже вигідний главі держави варіант тривалого існування парламенту без коаліції, тобто зволікання з його розпуском. Адже тоді Юлія Тимошенко і далі очолюватиме уряд, нехай і виконуючи обов'язки прем'єра, — аж до нових виборів і формування нової коаліції.

На запитання, чому дехто говорить про пряме президентське правління, Кость Бондаренко зауважив, що у нашому суспільстві звикли багато фантазувати, а президентське правління не конституційне.

Володимир Фесенко роз'яснив, що означають його слова про ірраціональну політику. Наші політики ще не навчилися у колег з демократичних країн вести політику раціональну, яка була б спрямована на консолідацію або бодай на пошуки компромісів. У нас звикли до політики чвар, суперечностей, які часто переходять у непристойні сварки. Що правда, то правда...

ПАЛАТИ УКРАЇНСЬКОГО ВЗАЄМОПОБОРЮВАННЯ

політичного Майдану, бо у самих його ідеалах, в ідеалах незалежності й демократії мільйони не можуть розчаруватися. Люди розчарувалися в політиках, партіях, гаслах загалом. Тож чергова виборіада стане невеселою для всіх партій.

У політичних перипетіях мене вразили дві цифри. 8 вересня, слухаючи на прес-конференції прем'єра в Українському домі, я почув від неї, що уряду, виявляється, заважав працювати не лише Президент, а й парламент. Юлія Тимошенко проілюструвала це такою цифрою: уряд подав у парламент понад півтори сотні законопроектів, вкрай важливих для суспільства, зокрема соціальних, але парламент майже нічого з них не прийняв як закони. Однак і Президент у своїй заяві 3 вересня так само сказав, що з поданих ним понад ста законопроектів парламент майже нічого не ухвалив. Але ж до кого апелюють наші очільники? Що опозиція не голосу-

вала за їхні законопроекти? І навіть розраховувати на опозицію, якщо вас в парламенті все-таки більшість? Тому ця дивна річ має лише одне пояснення. Всі законопроекти, які подав уряд, де домінує БЮТ, “завалила” президентська частина коаліції, тобто фракція НУ-НС. І відповідно, законопроекти, подані Президентом, “завалила” фракція БЮТ. І це називається коаліція? Тож виходить, вона була мертвою з першого дня?

Обговорюють варіант утворення нової-старої коаліції, тобто БЮТ і НУ-НС. Але тоді треба відновлювати не ту коаліцію, яка була, а творити її зовсім іншою. Для цього, схоже, нашим політичним лідерам треба змінити не парламент, а самих себе. У це вже ніхто не вірить.

...Щойно перечитав Антона Чехова: “Виходить безладне, невміле попури зі старих, але ще не доспілих пісень”. Це звідти, з оповідання “Палата № 6”. До болю знайоме...

ЯКЩО ЗНОВУ ВИБОРИ...

Прес-конференція голови правління Комітету виборців України Ігоря Попова стосувалася здебільшого проведення позачергових виборів до парламенту. Оскільки основна місія КВУ полягає в нагляді за демократичністю виборів у країні, статус Комітету не дозволяв Ігорю Попову вести якісь політичні дебати, зокрема, говорити, хто винен в черговій кризі, яким має бути формат нової парламентської коаліції. Єдина теза такого плану, що пролунала на прес-конференції, — вибори все-таки були б найкращим варіантом з кількох поганих у ситуації, що склалася. До того ж, він найвірогідніший.

Є й деякі інші доволі екзотичні варіанти. Наприклад пряме президентське правління. Чи варіант, про який я запитав Попова: оскільки Президент має право, але не зобов'язаний розпустити парламент у разі несформування коаліції після 30 днів кризи, то скільки може тривати така ситуація — парламент без коаліції? Його слід розпустити, але він існує. Це що — в. о. парламенту? Ігор Попов пояснив, що теоретично (юридично) це може тривати хоч до нових чергових виборів — тобто до кінця каденції парламенту цього скликання. Виходить, аж чотири роки? А як же бути з урядом, який після розпаду коаліції автоматично стає в. о. уряду? Адже формує його лише правляча коаліція. Не можуть же міністри, весь уряд роками “виконувати обов'язки”. Це “підвішені” на гачок парламенту і уряд та замаскована форма президентського правління? Ось такі колізії приховано в нашому законодавстві.

Тому КВУ закликав усі політичні сили відмовитися від всіляких дивних сценаріїв, зокрема від силових, від спроб імпічменту чи прямого президентського правління, а провести вибори, якщо вже до них дійшло, цивілізовано й демократично.

Єдиний прогноз, який зробив голова правління КВУ, — в новому парламенті буде більше фракцій. Всіх цікавило питання активності виборців. Ігор Попов зазначив, що виборці дуже розчаровані, але при цьому, КВУ прогнозує їхню явку на рівні приблизно 65 відсотків. Щоправда, чимало виборців можуть проголосувати проти всіх.

КВУ констатує, що Україна готова до таких позачергових виборів, адже їх механізм відпрацьований зовсім недавно — рік тому, особливо якщо проводити їх за чинною ви-

борчою системою. Бо на всілякі нововведення у вигляді виборчих “бонусів”, повернення до мажоритарної чи напівмажоритарної системи вже просто нема часу. Не підтримує КВУ й ідею підвищення прохідного балу для партій і блоків, одночасне проведення парламентських і президентських виборів. Зараз це неможливо через суперечності в законодавстві, бо це різні вибори. Тому, якщо виникне потреба дострокового переобрання Президента, то вибори треба розвести в часі.

Отже, вибори провести реально. Але, зазначив Ігор Попов, треба ухвалити деякі нормативні рішення, насамперед щодо виборчих списків і складу Центрвиборчкому. Як відомо, досі списки виборців формували місцеві органи влади, і їхня якість була вкрай низькою. Тому ухвалили рішення про формування Державного реєстру виборців, що проходить під егідою ЦВК. А справа ця дуже затягується. Тому, схоже, і ці вибори доведеться проводити за існуючими списками виборців, але їхнє оновлення, впровадження — справа невідкладна.

Зазначили, що ЦВК сформували 2007 року за політичним принципом, і склад її вже не відповідає сьогоденню. Досить того, що в комісії працюють представники партії, яка не пройшла в парламент, натомість нема від однієї з парламентських. За рік дехто з членів комісії змінив свої політичні позиції. Тож слід оновити склад ЦВК і намагатися уникнути її політизації.

Серед інших проблем Ігор Попов назвав питання голосування мільйонів українців, що тимчасово перебувають за межами країни.

Однією з серйозних проблем наших виборів Ігор Попов назвав масовий підкуп виборців. Його й зараз готують у величезних масштабах, зазначив очільник КВУ. У багатьох випадках це вже навіть не справа моралі чи етики, а порушення норм законодавства. На жаль, махінації виборчих процесів у нас відбуваються невеликим перепадом. Так, за грубі порушення на торішніх виборах було відкрито три кримінальні справи, і то проти виконавців, а не організаторів. Та й ці справи, зазначив Попов, ніяк не ведуть до кінця. То неже на нових виборчих перегонах на нас знову чекають прийоми, не гідні цивілізованої європейської держави?

Матеріали підготував
Петро АНТОНЕНКО

Закінчення.
Початок на с. 1.

Та незмірно дорогоціннішими були ті миті справжнього катарсису, який пережили канівці, що вщерть заповнили найбільшу залу місцевого кінотеатру, де виступав ансамбль, і оваціями супроводжували кожну неповторну композицію білоруських митців. Лише для них грали знаменитий гітарист і композитор Енвер Ізмайлов та перший секретар Посольства Німеччини в Україні Жан П'єр Фрьолі, імпровізували в творчому дуєті Роман Гриньків та Іван Тараненко. А на завершальний концерт “Фарботонів” прилетів із Лондона український скрипаль, лауреат міжнародних конкурсів Дмитро Ткаченко. І твори сучасних українських майстрів Геннадія Ляшенка, Євгена Станковича, а також Героїчну симфонію Бетховена у виконанні симфонічного оркестру Національної філармонії України під орудою Миколи Дядюри — концертна програма stolичного рівня — слухали, затамувавши подих. І що важливо: у залі перебували люди різного віку, молоді сім'ї прийшли з дітьми. Такими були мої сусіди — з немовлям на руках. “Нехай зникає”, — сказав батько.

Чотири сонячні дні радості дарували Каневу митці “Фарботонів”. Як повідомив генеральний директор Іван Тараненко, “фестиваль має амбітні плани щодо наближення до рівня таких відомих фестивалів, як у Зальцбурзі чи у Байройті. Але не факт, що це трапиться так швидко. Для цього ще має зрости українська

еліта. Тому найголовніше завдання для нашого фестивалю і фестивалів подібного спрямування — вирвати молодь із темряви зла, насильства й дурману, відкрити світлі концертні зали для тих, кого сьогодні вважають загубленим поколінням. І, напевно, тільки в єдності, привівши дітей і молодь на концерти чи виставки, роз-

криваючи сутність і неповторність вічних етично-моральних цінностей, закладених у слові, звуках і кольорі, ми зможемо допомогти їм знайти себе і своє щасливе майбутнє”.

А я подумала, що видимі, вивершені на сцені й невидимі зусилля тих, хто творить і відстоює істинні цінності нашої культури, як педа-

гогів районної школи мистецтв чи канівського художника, що залишив рідному місту колекцію прекрасних пейзажів, допомагають розширювати озонне середовище нашої духовності. Там легше дихається. Там завжди сонячні краєвиди.

Валентина ДАВИДЕНКО

Борис САМБОР,
секретар Свято-Благовіщенського
братства при Покровській церкві,
м. Київ

ЗАХИСНИК ПРАВОСЛАВ'Я

20 ВЕРЕСНЯ — ПРЕПОДОБНОМУЧЕНИКА МАКАРІЯ

коли й ціла війна стане проти мене, і тоді я буду надіятися на Нього” (Пс, 26, 1,3).

Якось монастир оточили татари і деякий час ченці не могли вийти ні по воду, ні по хліб. Опинившись у безвиході, преподобний Макарій вирішив боротися проти ворога духовною зброєю. У храмі відправили молебень до Матері Божої, і вся братія з хоругвами й іконами вийшла за монастирські ворота. Татари негайно втекли від монастиря, бо їм здалося, що на них іде величезне військо.

Блаженному Макарію пропонували перейти в унію, та він рішуче відкинув пропозиції: “Покажіть віру в діях своїх. Чи ж християнські це справи, коли ви вбиваєте людей і знищуєте заклади, що виховують християнське благочестя?”

Але татари розгромили монастир, ченці розбіглися.

Преподобний Макарій, сповістивши про лихо високопреосвященного Лазаря, пішов шукати

притулку в Києво-Печерській лаврі, де залишався майже два роки. Владика Лазар по-батьківськи турбувався за свого постриженця, навіть гетьманові України Дорошенку надіслав своє клопотання: “...його милість отець архімандрит Овруцький не в змозі спокійно жити в своїй архимандрії, розореній ордами і ляхами, позбавлений пастви, яка повбивана, вирушив на поклоніння до святих місць київських... Благоволіть, Ваше вельможнство, милостиво прийняти його...”

Проте такий ревний захисник православ'я потрібний був не лише в Києві. Тому 1672 року митрополит Київський Йосиф (Нелюбович-Тукальський) призначив його архимандритом Свято-Успенського монастиря в Каневі. Монастир, що існував з XIII ст., підтримував тісні зв'язки із запорозьким козацтвом, тут було поховано козацького отамана Івана Підкову. Свято-Успенський собор спорудив князь Всеволод Ольгович ще 1144 року.

У монастирській обителі в преподобного Макарія отримав притулок і гетьман Юрій Хмельницький, на той час уже чернець Гедеон.

Ще за життя Господь благословив Макарія творити дива і здійснювати пророцтва, і відбулося це саме в Каневі.

Якось прийшов до нього сліпий. Преподобний сказав йому: “Вір і молись до Того, хто дав зір сліпому, іди на Навечір'я Богоявлення Господнього і молись”. Навечір'я служив сам настоятель, молячись і за сліпого. Та коли він сказав слова “дивні діла Твої, Господи”, сліпий відчув, як по очах його пройшов різкий промінь світла, і він прозрів. На подяку за таку велику благодать Господа прозрілий побудував у Каневі храм на честь Богоявлення Господнього.

Інше диво звершив преподобний Макарій, коли до нього прийшла жінка просити за свого сина, який поведився легковажно. Він взявся лікувати молитвою хворого душою юнака: то приходив до нього, то запрошував до себе. Хлопець не розумів, чому його примушують так довго молитися, і був дуже незадоволений. Преподобний йому відповідав: “Довгі молитви здійснюють ченці за обітницею, і це тебе не стосується. А ось що стосується тебе: залишатися тобі без молитви — це те саме, що осудити душу на голодну смерть. Читай одну молитву “Отче наш”, і в ній знайдеш усе — і світ богопізнання, й уроки для життя, і втіху, і силу Духу. Говорити уважно цю молитву, думаю, не тяжко”.

Проказавши молитву, юнак захотів повторити її вдруге і втретє. Вона йому так сподобалася, що повторював її постійно, добре трудився, був уважним до себе, тож став втіхою для матері.

Якось трапився випадок із суддею, який постійно брав хабарі у бідних і скривджених. Преподобний Макарій сам почав надсилати йому гроші й додавав записки зі словами: “Відаю останнє, більше не маю, пожалій себе і мене”. З часом суддя зрозумів, яке він творить зло, і все неправдою нажите віддав церквам.

По пораду і допомогу до преподобного Макарія йшли всі мешканці Канева: старі й малі, здорові й хворі, убогі й багаті, бо для всіх він був і батьком, і порадиником, і благодійником.

Маючи дар пророцтва, за кілька років перед смертю він побачив видіння: густі хмари оповили його обитель і мряка нависла над усією

Україною. “Недобре знамення, — казав Макарій, мабуть, буде велика скорбота для нас”. Невдовзі жителі Канева зазнали страшного голоду і впали у відчай. Преподобний роздав усе своє майно, щоб урятувати їх від смерті, годував і надавав притулок в обителі.

Канівський Свято-Успенський монастир і його настоятеля часто відвідував гетьман Правобережної України Петро Дорошенко. Саме завдяки порадам преподобного Макарія гетьман зрікся підданства Туреччини.

Преподобний Макарій передбачав, що Канів зруйнують, обитель занепаде. Знав він і про свою мученицьку кончину. 1675 року на канівські землі вдерлися поляки, місто спалили, багатьох мешканців повбивали, інші заховалися в монастирі. Але це був лише початок лиха.

1678 року султан послав численне військо турків і татар в Україну на допомогу Юрію Хмельницькому. До славного козацького міста Канева вони підійшли 4 вересня і взяли його, знищивши населення, яке не встигло сховатися в монастирі. Та коли під натиском ворога впали монастирські ворота, народ кинувся до Свято-Успенського собору. Лише архімандрит Макарій із закам'янілим лицем стояв із хрестом і благав не вбивати людей та не оскверняти храму Божого. Татари схопили його, відібрали хрест і потоптали. Самого Макарія катували, а він терпів і молився, просив Господа “укріпити” його. Бусурмани вимагали віддати монастирське золото й інші коштовності, але почули у відповідь: “Мое золото та небесах, а не на землі”. Вони відрубали йому голову й залишили на площі. Це сталося 7 вересня 1678 року. Уночі канівці забрали тіло преподобномученика до храму, а наступного дня вороги підпалили храм. У пожежі загинуло все і всі, залишилося нетлінним тіло архимандрита: в одязі, з хрестом на грудях. Поховали його в храмі під жертвоником. Через 10 років під час перестройки храму тіло викопали. Нетлінні мощі сприяли багатьом зціленням.

Щоб зберегти мощі, їх перенесли в Переяслав, у полкову церкву Воскресіння Христового. 1713 року вони вже були в Переяславському Свято-Михайлівському монастирі, а після його ліквідації 1786-го їх зберігають у церкві Переяславського Вознесенського монастиря.

Сьогодні святі мощі преподобномученика Макарія спочивають у Свято-Михайлівському соборі Черкас.

Пам'ять перенесення мощей святого відзначають 26 травня.

З ВАМИ ЯНГОЛИ-ОХОРОНЦІ

Навіть найвеличніші храми України не можуть зрівнятися з Млинівською Свято-Покровською церквою щодо янгольської прихильності. Цей храм щільним вінцем оточили три десятки фігурок янголів. Вони символізують споконвічний потяг людини до щастя. Адже у встановлених фігурках млинівці вбачають духовних охоронців своїх дітей, підтверджуючи це табличками-підписами з іменами юних мешканців містечка та сокровенним “Спаси і сохрани”.

Євген ЦИМБАЛЮК,
Рівненська обл.

— Початок цьому дивосвіту дали дві фігури янголят, які ми вирішили встановити обабіч церковних воріт, — розповідає настоятель храму о. Василь (Ліщук). — Першу присвятили моєму внукові. Приклад почали наслідувати батьки, дідуся, бабусі. Нові янголята на храмовій огорожі з'являються після хрещення дітей. Їх може замовити та встановити кожен. Фінансовий бік цієї акції — триста гривень. А ось щодо духовного збагачення, то воно, як заявляють замовники, вимірюється

ся не грішми, а покликом серця, бо встановлені янголята — це не так скульптурні вироби, як своєрідні магніти, що притягують до храму, до молитви, до віри у Божу благодать.

Якщо всі місця для янголят довкола Свято-Покровської церкви заповняться, то можна буде продовжити традицію біля Свято-Михайлівського храму. Згідно з християнськими традиціями, кожна людина має янгола-охоронця, який оберігає її та допомагає у житті, він посередник між Богом і людиною, вказує правильний шлях, застерігає від гріха, заступається перед Господом. Про це й нагадують встановлені фігурки.

Млинівські янголята

“Ми не просто відроджуємо радіоп’єсу, а створюємо власну національну школу радіодраматургії”.

НОВЕ ЖИТТЯ ЗАБУТОГО ЖАНРУ

— Які вони, радіоп’єси, та їхні автори?

— 1 вересня ми завершили приймати радіоп’єси, хоч вони все ще надходять. Отримуємо дуже багато телефонних дзвінків — хтось не встиг вчасно відіслати твір, хтось переймається тим, чи він потрапив на конкурс, а когось цікавить, чи він став переможцем. Коли надійде останній твір на реєстрацію, усі надіслані на конкурс радіоп’єси передадуть експертам (їхні імена ми тримаємо у таємниці, щоб на людей не тиснули), які оберуть найкращі, тобто такі, що відповідатимуть вимогам жанру. Тож найближчим часом вони потраплять до членів журі. Сподіваюся, що у листопаді визначать переможців конкурсу.

У цьому конкурсі брали участь представники усіх регіонів України — з Києва, Донецька, Рівного, Миколаєва, Чернівців, Тернополя, Запоріжжя, Луганська, Одеси, Черкаса, Вінниці, Мелітополя, Кривого Рогу, Маріуполя, Трускавця, Чернігова — сотні авторів. Дехто з них надіслав по дві-три радіоп’єси, а один автор — 12! Тож перед нашими експертами серйозна робота: відібрати справді найкращі твори, які відповідали б канонам жанру, тобто були творами для радіо, а не для сцени, порушували важливі для нашого суспільства проблеми. Важливо, щоб мова твору була досконалою, а радіоп’єса — посправжньому мистецьким твором.

Хто автори п’єс? Про це дізнаємось, коли визначимо переможців, бо радіоп’єси надходять під псевдонімами. Під час голосування члени журі не знатимуть, хто ховається за кожним із псевдонімів, лише після голосування їх оприлюднимо.

— Про що п’єси, які надійшли?

— Тематика різноманітна: про кохання і зраду, про наше непросте сьогодення і минуле, про Голодомор і Другу світову війну, про село і місто... Ось кілька назв зареєстрованих радіоп’єс: “Фенікс слов’янського духу”, “Погане каченя і добрий селезень”, “Голодомор”, “Коли співають солов’ї, або Олігарх та жебрачка”, “Не дої корову, вона й не подоїться, або Нічні перемі-

ДРУГИЙ КОНКУРС РАДІОП’ЄС ПІДБИВАЄ ПІДСУМКИ

Завершено прийом творів на Другий всеукраїнський конкурс радіоп’єс “Відродимо забутий жанр”, який проводить Національна радіокомпанія України. Пропонуємо до уваги наших читачів розмову з президентом Національної радіокомпанії України Віктором НАБРУСКОМ.

діовистава “Хрематофобія”. Переконаний, що цей твір увійде до золотого фонду Українського радіо. Ролі в ньому виконують заслужені артисти України Василь Мазур та Петро Панчук, постановник — народна артистка України Наталя Сумська, прекрасна актриса й чудовий організатор. Завдяки їй у цих п’єсах беруть участь провідні актори театру імені Івана Франка, а радіослухач почув акторські голоси, які або ніколи не звучали на Українському радіо, або звучали дуже давно. Сподіваюся, що в Наталки вистачить сил і натхнення продовжувати непросту працю на ниві радіодраматургії, тим більш, що в неї це чудово виходить.

Ще одним нашим набутком стала робота молодого режисера й актора з Житомирського облмуздрамтеатру Петра Авраменка. Для нас його відкрив лауреат першого конкурсу письменник Володимир Даниленко. Слухаючи його радіоп’єсу “Бессараб, Бессарабський ринок та дух Довженка”, ми були вражені тим, що трьох різнопланових героїв у ній блискуче грає один актор — Петро Авраменко. Він здійснив і постановку вистави. Це молодий, талановитий і цілеспрямований митець. Нині він повноправний член нашого творчого колективу і займається постановкою інших радіоп’єс-переможців конкурсу.

Тож завдяки першому конкурсу підібралася команда професіоналів, які ставлять радіоп’єсу на високий мистецький рівень.

— Коли ж слухачі Українського радіо почнуть радіювати переможців Першого конкурсу?

— Спочатку поясню, чому їх так довго готували і чому їх досі немає в ефірі Українського радіо. Радіоп’єса — це високоякісний і дорогий продукт, який виготовляють фахівці дуже високого рівня. Як приклад можна навести завод скловиробів,

який випускає хорошу продукцію — звичайні склянки або пляшки, що потрібні всім. На завод не нарікають споживачі, але обставини складаються так, що працівникам цього заводу треба навчитися зовсім іншої роботи — виготовляти вишукані фужери чи вази. Навчати їх люди підготовлені, й роботу свою знають, але навчити їх за один день виготовляти ті фужери чи вази неможливо. Працівники заводу можуть поїхати на таке саме підприємство і там перейняти досвід, а нам їхати нікуди, тож мусимо вчитися на власних помилках і здобутих або на зразках закордонних радіоп’єс. Жоден навчальний заклад в Україні не вчить створювати радіоп’єси, окрім хіба що факультету журналістики у столичному університеті, де курс веде радіодраматург Ілля Хоменко, але предмета “радіодраматургія” і там немає. І студенти навчаються азів радіодраматургії лише завдяки ентузіазму самого Хоменка.

Сучасна професійно поставлена радіоп’єса — це хороший текст, написаний спеціально для радіо, високопрофесійні актори, які знають, як працювати перед мікрофоном. Мистецтво актора перед мікрофоном у радіостудії, де він може показати лише власний голос, відрізняється від мистецтва того самого актора на сцені, де він “працює” голосом, обличчям, тілом, одягом тощо. Редактори та режисери повинні бути високого професійного рівня, щоб фахово подати радіослухачеві високоякісний продукт. Нещодавно ми спробували чи не вперше у практиці Українського радіо замовити композиторам музику спеціально до тексту радіоп’єси. Це музичне оформлення виявилось дуже вдалим. Наші звукооператори чудово володіють сучасними комп’ютерними програмами. І, звичайно ж, все це злагоджено працює лише тоді,

коли є творчий підхід однодумців. Нині така команда вже підібралася, але на це пішов не один місяць.

Усвідомлюємо, що для такого складного запису і не менш складного монтажу, якого потребує радіоп’єса, потрібні не лише добре підготовлені фахівці, найсучасніша комп’ютерна техніка й унікальні звукові програми, а й спеціально обладнана студія. Переконаний, що у нас це буде.

Але попри все, вже здійснено 12 постановок переможців та лауреатів Першого всеукраїнського конкурсу радіоп’єс. Тож найближчим часом наш радіослухач їх почує на Першій і Третій програмах Українського радіо, згідно з положенням нашого конкурсу. Це радіоп’єси Володимира Лиса “Полювання на брата”, Людмили Данько “Уживана труна”, Богдана Мельничука “Тодось і Зонька”, Сергія Щученка “Бабай” та “Повернення”, Ірини Розовик “Безпека життєвості”, Анатолія Малярова “Гра в минуле”, Наталі Бучель “Світ поміж рядками”, Володимира Даниленка “Перемикаючи канали” і “Бессараб, Бессарабський ринок і дух Довженка”, Наталі Коломієць “Хрематофобія” та Лесі Іваненко “Отака музика”. Про кожну з цих постановок можна розповідати багато, бо робота була колосальна.

— Чи можна говорити про те, що Українське радіо вже відродило забутий жанр — радіоп’єсу?

— Ми не просто відроджуємо радіоп’єсу, а створюємо власну національну школу радіодраматургії. А це означає, що на Українському радіо звучатимуть твори сучасних українських авторів, які працюють на утвердження нового і надзвичайно складного, хоч і цікавого, жанру, і їхні твори стануть класикою цього жанру.

Спілкувалася
Світлана КОРОНЕНКО

Від редакції:

Щиро вітаємо нашого колегу, президента Національної радіокомпанії України Віктора Івановича Набруска, талановитого журналіста, мудрого керівника з ювілеєм — 50-річчям. Зичимо козацького здоров’я, творчої наснаги, добробуту та Божої милості на життєвій ниві.

— Як ви ступили свій перший крок у радіостудію, Еммо?

— Вчилася у школі в наших славних Жорнищах. Опинилася на Донбасі, де шукала місце вчителя. Але викладачем української мови не пощастило влаштуватися. А Петро Тодосьович Бойко, відомий диктор Українського радіо, до речі, теж наш земляк, викладав в університеті виразне читання.

То була велика школа. Петро Тодосьович — знаний диктор, заслужений артист України. Багатьох він виховав. І на республіканському радіо для мене знайшлося місце літературного редактора в музичній редакції. Прийшла на місяць, а вже незабаром сорок літ набіжить. На все життя, як бачите. Відчула, що тут аудиторія значно ширша, ніж клас. Те, що сама знаєш, і через тих людей, з якими спілкуєшся, теж можна сказати багато доброго.

— А після музичної редакції?

— Була невеличка перерва. А потім знову передачі з новобудов, шахт, із цехів, з ланів... Іздила по всій Україні, спілкувалася з людьми. Мене ця робота захопила. Нині не мислю свого життя без радіо. Здається, до останнього подиху працюватиму тут. Судячи з дзвінків і листів, яких надходило дуже багато, це цікаво й людям. Пишуть: “Ви

ЕММА БАБЧУК: «Я ЛЮБЛЮ ЛЮДЕЙ»

Мої Ометинці від Жорнищ, де народилася відома радіожурналістка Емма Бабчук, — за десяток кілометрів. Туди на базар ходили мої односельці. Якось навідалася до Емми Антонівни, ми довго розмовляли на різні теми. Пропоную фрагмент нашої розмови.

— наша остання надія”. Допоможіть, мовляв, порадьте, розкажіть! Я тим щаслива.

— **Буває ж так, що люди обійшли всіх чиновників, пооббивали всі пороги. І Ви для них остання пристань. Чи вдавалося допомагати?**

— Бувало, хоч не так часто, як хотілося б. У моїх руках лише слово. Колись його боялися, бо чекали належної реакції профспілки, райкому партії або місцевого керівництва. Хоч була і подвійна мораль, в якій ми росли: для трибуни, для виставки, для показухи — одне, а в житті — зовсім інше.

Згадую один кумедний випадок. Учителька з Умані Валентина Василівна Діхтяр дописувала до газет, нам теж. Розказала, що їй до того набридли червоні прапори й зірки уже в період незалежності, що зайшла в держадміністрацію і висловила свою думку. А там знали, що ми з нею листувалися. Каже: “Не встигла я вийти, а один чи-

новник до другого: “Треба зняти, бо та Емма Бабчук розголосить про нас на всю Україну!” Того самого дня не стало радянських символів! Це один випадок, а було всього багато...

— **Через ту подвійну мораль, певне, важко вам, Еммо Антонівно, було в ефірі? А тепер що непокоїть?**

— Такі догми закладали з дитинства. У нас із братом були одні чоботи, і по черзі ходили в школу: він у першу зміну, я — в другу. Але виходили на сцену і дякували “за наше щасливе дитинство”.

Але і добре втрачається з нашого минулого й відходить на другий план: почуття моральності й чистоти, колективізм — хотілося б, щоб це збереглося. Але на все свій час.

— **Еммо Антонівно, Ви вели передачі з багатьма відомими людьми: науковцями, поетами, художниками... Чи хтось із них став вашим однодумцем, приятелем, близькою людиною, при-**

— Люблю людей. Навіть тих, хто не любить мене. Є листи, дзвінки... Тепер замислююся, хто ми, звідки, де наше коріння, куди йдемо. Це вічні питання українства. Не всі шукають відповіді на них. Я зрозуміла, що ми — народ особливий: працьовитий, добрий, який ніколи не прагнув завоювань, не нав’язував свого. Народ, який всі хотіли підкорити. Коли кажуть, що я націоналістка, бандерівка, бо пропагую своє, відповідаю: не закликаю зневажати російську

мову, воювати з росіянами. Закликаю любити своє, свою прекрасну мову і свою землю, бо якщо жити на ній без любові, це означає шкодити їй. А вона нас народила і терпить попри ту наругу, яку часто їй чинимо. Іноді мої співрозмовники й опоненти заперечують: “Какая разница, на каком языке разговаривать? Русский разве плохой?”

Написала мені одна пані: “Разве можно себя представить полноценным человеком без Лермонтова, Пушкина, Толстого?” Але хіба це означає, що треба забути своє, аби поважати чуже? Російський письменник В. Распутін сказав: “Понятие национализм сознательно обоглано. Если я начну уважать себя в себе, буду уважать такие же чувства в человеке другого рода. Это язык дружественности. Если я люблю свое, значит, полюблю и дружественное чужое”.

Мені болить, що не всі дійшли розуміння цього. Прикро, коли українська мати розмовляє зі своїм дитяком російською мовою, хоч уже стільки років незалежній Україні. Нинішнім малцям жити у цій державі, бути її господарями. Подумаймо про це!

Спілкувалася
Ганна ВОЛОШЕНКО,
м. Вінниця

“Така мінлива твоя краса...

Погоня диму за димом”.

Віктор Кордун

ПЕРША СІЛЬСЬКА КАРТИННА ГАЛЕРЕЯ НА КИЇВЩИНІ

Юлія Пелешок, Сергій Грамушняк, Анатолій Марчук,
о. Володимир, Борис Давиненко

Євген БУКЕТ
Фото автора

Мешканці села Колонщини, що на Макарівщині, завжди захоплювалися мистецтвом. Тут, серед мальовничих поліських пагорбів, у тяжкі повоєнні роки минуло дитинство і юність художника Адлера Корольова — вчителя дитячої художньої школи № 3. 1986 року херсонські будівельники, які зводили в селі житловий масив “Таврія” для переселенців із зони відчуження, подарували Колонщинській школі колекцію картин, яка безслідно зникла в 1990-ті. Також у Колонщині нещодавно відкрили найкращий у Макарівському районі пам’ятник жертвам Голодомору і сталінських репресій, а також встановили в’їзні знаки — скульптурні композиції за проектом заслуженого художника України Миколи Білика.

У День знань у Колонщині відбулася ще одна знаменна подія — у приміщенні школи урочисто відкрили картинну галерею. Ініціювала її створення сільський голова Колонщини Юлія Пелешок. Як зазначила на урочистостях Юлія Василенко, це було її давньою мрією, адже підрастаюче покоління слід виховувати на професійному мистецтві.

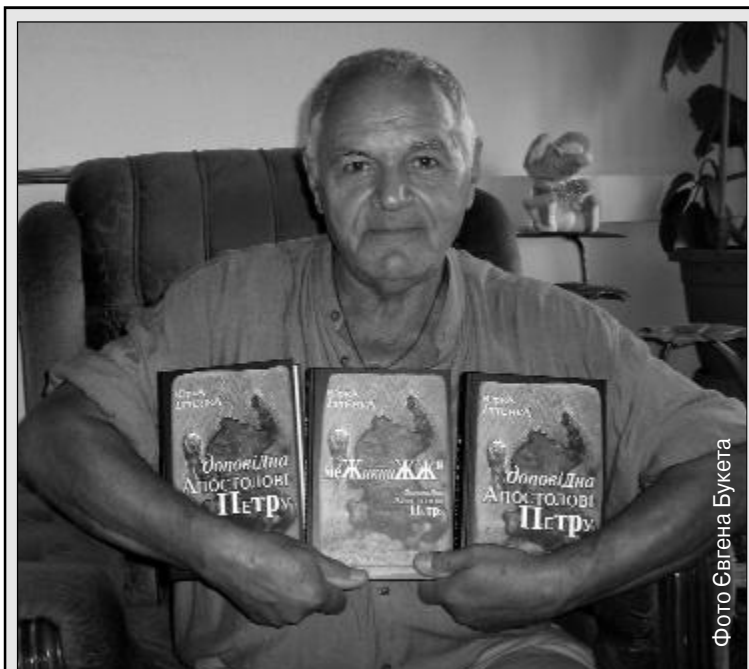

Фото Євгена Букета

Днями Національна кіностудія художніх фільмів ім. О. Довженка святкувала 80-річчя. В урочистостях узяли участь відомі українські актори, кінорежисери, кінооператори, письменники, композитори. Видатний український режисер Юрій Іллєнко відзначав подвійне свято — вийшла друком його трилогія “Доповідна Апостолові Петру”. З уривками роману ще торік читачі мали змогу ознайомитися на шпальтах тижневика “Слово Просвіти”.

Людмила ДАВИДОВСЬКА

У Національному музеї Тараса Шевченка відкрилася виставка Михайла Демцю “Маєстро”. На виставці представлено понад 50 творів, значну кількість яких створено цього року, і порцеляна. Це вже четверта виставка за рік (дві відбулися у Франції, одна — в Німеччині), але вперше в Києві. На неї чекали митці й поціновувачі таланту маєстро. Кажуть, твори митця впізнавані, як гімн України. Справді, побачивши тільки раз такі картини, забути їх не можна. І не лише через шалено яскравий колір, а й через потужну позитивну енергетику, яку вони випромінюють, і від чого, здається, змінюється енергетика виставкових залів.

Михайлові Демцю у січні цього року виповнилося 55. Народився в Прикарпатті. Закінчив Львівське училище прикладного мистецтва ім. І. Труша 1980 р. Член Національної спі-

лки художників України, заслужений діяч мистецтв, член Клубу українських митців. Лауреат III премії з живопису Всеукраїнського трієнале (2001 р.) та I премії фестивалю кераміки в Музеї кераміки у Вестервальді, Німеччина (2003 р.). Один з найвідоміших митців у сучасному українському малярстві, його численні виставки відбулися в багатьох країнах світу.

Михайло Демцю — єдиний український художник, який зробив авторську серію для славотної фірми, виробника колекційної порцеляни, для якої працювали Дали, Вазареллі, Воргол.

Живопис Демцю — це сплав європейських та західноукраїнських традицій. Він національний і водночас. Художник кохається в яскравих кольорах, сміливих контрастах, у червоному, жовтому, зеленому та блакитному. Митець стриманий у словах, але нестримний в емоціях на полотні, його твори експресивні, динамічні. Кілька

НЕСТРИМНИЙ МАЄСТРО

мазків — і перед нами мальовничі Карпати, ніби чужі, як відлунують ритмами коломийки. А ось краєвиди Франції — країни, де любить бувати митець і де багато шанувальників його творчості, а собор Паризької Богоматері вночі завжди надихає. А ще пейзажі Іспанії, Німеччини...

Але навіть у “французьких”, “іспанських” краєвидах бачимо українську лінію, українські кольори, яскравий почерк мистецької особистості, яка здатна презентувати нас у всьому світі.

Восени художник знову їде в улюблені країни. У Парижі відбудеться осінній салон, де представлять роботу Демцю. До речі, це єдиний твір українського художника, який обрали з п’ятнадцяти тисяч робіт інших майстрів.

ПОЖЕРТВА НА ГЕРБ

У місті Нетішині Хмельницької області створили восьмиметровий герб із монет, а зібрані на цій незвичній акції, яка увійшла до Книги рекордів України, “монетних” 6620 гривень 64 копійки перераховано на лікування 15-річного Олександра Турчака, який потребує медикаментозної допомоги.

Євген ЦИМБАЛЮК,
Рівненська обл.

Автор ідеї — мешканець міста Острога, кореспондент газети “Перспектива” Хмельницької АЕС Олександр Шустерук. Ідея видалася доволі простою і водночас цікавою — щоб кожен охочий міг покласти монетку в контури тризуба, накресленого на площі перед міськрадою Нетішина, завдовжки 46 метрів і завширшки 30 сантиметрів.

— Насправді площа виявилася чималою, — розповідає Олександр Шустерук. — На початку акції побоювалися, що тризуб лише наполовину заповнять монетами. Втім, реальність перевершила всі сподівання: місця навіть забракло. Номінал був різний — від копійки до гривні. Однокопійчаних монет налічили 3622 штуки, гривневих — 1940. Значну частку становив внесок Хмельницької АЕС. У тризуб лягли не лише українські гроші, а й російські та румунські. Ними вирішили поповнити експозицію Нетішинського краєзнавчого музею.

Під час акції траплялися напро-

Юні нетішинці

дітей, як-от від Олеси Манько, яка народилася саме на День Незалежності. Річ у тім, що дівчина прийшла на площу з монетною скарбничкою, куди тривалий час збирала гроші собі на подарунок. Назбирала триста гривень. Натомість вирішила, що найкращий подарунок для душі — долучитися до шляхетної справи порятунку хворого односельця.

Девізом проведеного заходу стали слова “На гербі України — наші сантиметри благодійності”, а сам викладений монетами герб увійшов до Книги рекордів України у категорії “Розміри”. Як заявив офіційний представник Книги рекордів України Віталій Іваницький, досі з монет свій державний символ таких великих розмірів не викладав ніхто в Україні, та й у Європі також.

Автор ідеї Олександр Шустерук

Святослав КАРАВАНСЬКИЙ

Із сонячного берега Овідія шукачам повноцінного українського слова піднесено подарунок — книжку В. і Г. Островських “А українською кажуть так...”. Свого роду енциклопедію російсько-українського перекладацтва і водночас вирок “академічним” словникам, “академічним” закладам, та й самим “академікам” — архітекторам поширеного в Україні псевдоукраїнського койне (тобто мови, що витіснила місцеву, збагатившись за її рахунок).

Автори добряче попрацювали, порівнюючи природну українську мову із суржилом, який панує в українських ЗМІ, літературі та шкільництві. Досі таких досліджень українське мовознавство не знало. Розглянуто всі частини мови й узказано на кричущу невідповідність між успадкованим від УРСР бутфорним койне та живою українською мовою. Застосовано дуже ефективний метод паралелей — для відвернення журналістів, письменників, культурних діячів та й мовознавців від незграбного суржику й привернення їх до питомої української мови.

Автори почали з азів вивчення мови.

Ставши на проу з наслідками більш як півстолітнього калічення нашої мови, Островські своєю працею поставили майбутнім філологам низку завдань: переглянути й очистити нашу мову від накинutoї терором лексики; переглянути стандарти українського наголошення, зокрема у формах **люблю** — **люблю**, **скажу** — **скажу**; дослідити явище псевдоваріантів на кшталт **читання** — **читання**.

Автори порушують питання про антиукраїнську функцію російсько-українських словників, успадкованих від СРСР, які майже без змін перевидують у незалежній Україні.

Потреба переглянути “академічні” норми випливає з кожної сторінки дослідження. Автори порівнюють переклади, наведені в “академічних” словниках, із живою українською мовою: відмовчатися (рос. отомлчаться) — перемовчатися; відіспатися (рос. отоспаться) — виспатися; доход (рос. доход) — прибуток; занавіска (рос. занавеска) — фіранка.

Розглядаючи лексичні форми, автори вмонтовують до своїх міркувань словнички, які доводять переваги живої української мови. Дослідження Островських додає багато свіжих думок у перекладацтві. Так, розгляд слова **зужитий** допомагає знайти правильний, але ніде не зафіксований переклад його російською. **Зужити** — **израсходовать**.

Книжку видано в Одесі невеликим тиражем, але вона потрібна і в Києві, й у Львові, тобто її треба перевидати. І саме тому я спинусь далі на деяких огріхах у дослідженні.

НЕГЛИБОКО ОПАЦЬОВАНІ ТВЕРДЖЕННЯ

Мало того. Автори твердять, що пара **мало того** — неукраїнська. Мовляв, таку комбінацію нібито вживає інша мова. Так, інші мови вживають слова **море, поле, гора, пора**, але це українські слова. Що ж до пари **мало того**, то в оповіданні “Безконечний швіндель” Стефана Ковалева читаємо: “...пропала і сіль і горівка... **Та мало це того...** же й до криміналу запхнуть”. Зворот **та мало це того** мовці скорочують до форми **мало того**, і саме так він поширений у живій мові. Пише Докія Гуменна у листі до Д. Нитченка: “Словом, вигнала... Але **мало того**, вона тим дуже хвалиться...”.

Стійкий. Автори стверджують, що прикметник **стійкий** — неукраїнський! Мовляв, його нема у Грінченка. Але ж у Грінченка нема сотень інших українських слів. Грінченко, наприклад, не наводить слова **провидливість**, яке вживає Марко Вовчок: у повісті “Три долі”. “*Очі ж мої усе бачили добре — де ж провидливість моя непомилешна?*” Слово **провидливість** походить від прикметника **провидливий**, досі ніде не зафіксованого, хоч і подибуваного в живій мові. Один лише “Русько-німецький словник” Желехівського фіксує це слово. Існують же слова **провидець, провидити**. Від **провидіти** й походить **провидливий**, а від нього — **провидливість**. Натомість у нашій мові запанувало слово **прозорливий** або **прозірливий**, що має аналоги в російській та польській мовах. Свое ж оригінальне і неповторне **провидливий** ми забули. Чи це розумно?

МОВНІ СКАРБИ З БЕРЕГА ОВІДІЯ

Слово **стійкий** наводить той-таки словник Желехівського (1886 р.) з двома значеннями: 1. **прямовисний, стоячий**, 2. **сталий, тривкий**. Два значення **стійкого** свідчать про поступове вироблення з поняття чогось **прямостоячого** поняття **сталості, стійкості**.

Знаючи, що російська мова походить з київської **руської** мови, треба вважати, що й усі прикметники з кінцівкою **-кий** росіяни запозичили з **руської** мови: **гибкий, ковкий, легкий, мягкий, гладкий, сладкий** тощо, а також і **стойкий**. **Стойкий** — це варіант нашого **стійкого**. Чи можна виправдати таку категоричну ізоляцію не від когось, а від самих себе?

Нехтувати. Говорячи про дієслово **нехтувати**, автори вважають, що воно може ставити два питання: кого?/що? та ким?/чим? З цим важко погодитися. Нема сумніву, що форма **нехтувати** що ближче стоїть до українського дієслівного керування. Питання *що* ставить після себе і слово **легковажити**, а питання *чим* після нього — це наслідок “зближення мов”. Коли ж мовною нормою дозволено два варіанти, то практика доводить, що перемагає варіант, що повторює російський вжиток. Сьогодні у пресі ніхто не **нехтує** *що*, а лише *чим*. Мало того, мій текст із **нехтувати** що редактор журналу виправив на *чим*. Дозволяючи вибір одного з двох, засуджуємо один із них — і саме український — на зникнення. З точки зору інформативності, **нехтувати** що інформативніше, ніж **нехтувати** *чим*. То віддаймо перевагу інформативнішому варіанту.

КАЛЬКА, ЯК МУХА: ЖЕНЕШ У ДВЕРІ, ЛЕТИТЬ У ВІКНО

Дух суперечності (спротиву) — так автори перекладають російську пару **бес противоречия**. Скальковану **суперечність** тут цілком доречно замінити на **незгоду**: **дух незгоди**, а **спротив** відкинути, бо це калька польського **sprzeciw**, що означає **опір**. Навряд чи **дух опору** може бути відповідником до **духу незгоди**.

Не найкращим чином. Це буквальный переклад сусідського **не наилучшим образом**, коли простіше сказати **не найкраще**.

Незліченна безліч. Ця пара має заступити сусідське **неисчислимо множество**. Чи ж самого слова **безліч** не досить?

Мати (велике) значення. Ця канцелярська форма має народній український відповідник (**багато**) **важити**.

За всіма параметрами, за своїми масштабами. Автори пишуть: “...збігається

за всіма параметрами”, “величезна **за своїми масштабами** робота”. Тут **за** калькує російське **по**. А українці можуть обходитися без прийменника: “...збігається **всіма параметрами**”, “величезна **своїми масштабами** робота”.

Понад те. Це калька від **сверх того**. Українська класична мова знала слово **понад**, але пари **понад те** не утворила. Замість казати “**Понад те**, він співав” українці кажуть “**Поза тим**, він співав”.

Фахівець у галузі проектування шляхів. Канцелярська копія з русчини, коли просто кажучи це — **проектувальник шляхів**.

НАГОЛОСИ

Чоло. Дослідження ставить наголос на перше **О** — як у Грінченка. І в нього ж таки пара **на чолі** — з наголосом на І, а це свідчить, що й **чоло** треба наголошувати на другім **О**: **чолО**, бо **селО** — на **селі**, **вікНО** — на **вікні**.

НЕБАЖАНІ ФОРМИ У ВИКЛАДІ

Галстук. Не приймаючи слів **наволочка, недолік, магазин, казна, дохід, застінок**, як можна схвалювати **галстук**?

Візьмемо, дослідимо, розглянемо. Автори не цураються наказових форм **візьмімо, почнімо**, та інколи — **візьмемо, дослідимо, розглянемо**. Треба бути послідовним.

Поніменити. Ближче до українського словотвору **поніменити**, як **потурчити**. Словниково **оніменити** — форма не українська.

Все це, усьому цьому. Зворот “**все это** одни слова” автори перекладають “**це все** — самі слова”. Порядок слів у парі **це все**, де після **це** слідує **все** — єдино правильний порядок слів у цьому виразі.

Такий порядок мовці засвоїли тому, що сказати **все се** не звучало через повторення складів **се — се**. Були й інші причини. Відмінювати цю пару легше саме в порядку **се все** або **те все**, ніж у порядку **все се** або **все те**. Люди говорили “З **того всього** вийшов пшик”, і це було легше сказати, ніж “З **усього того** вийшов пшик”. Слово **все** в парі **се все** або **те все** не потребувало чергування **В** з **У**, бо звук **В** у слові **все** вимовлявся після голосної **Е** у слові **се** або **те**, і тому не підлягав чергуванню з **У**. Отже, наші предки казали не “**Усі ці діти — сироти**”, а “**Ці всі діти — сироти**”. Поза всім іншим, це найінформативніший варіант.

У мові сучасників під впливом двомовності порядок слів у парі **це все** і **те все** змінився. Сьогодні серед носіїв постсоветського койне мало хто вживає **це все**. Але той, хто хоче зберігати солов’їну неповторність нашої мови, не має права відходити від цієї неповторності.

Аби лиш. Форми **аби лиш** не фіксують джерела української мови, але зустрічаємо форму **аби-но**. Форму **аби лиш** утворили носії койне як кальку російського **лишь бы** після того, як мода вживати **аби** замість **щоб** притлумила справжнє значення слова **аби**.

Рябить. Автори пишуть “аж в очах **рябить**”. Треба “аж в очах **рябіє**”.

Адже. Офіційне койне канонізувало лише цю форму. Автори не вживають варіантів, але є форми **бо ж, ж (же)**.

Обов’язково. Те саме із цією формою — вона канцелярська. Слід послугуватися синонімами **неодмінно, конечно, конче, будь-що**.

ДИСКУСИЙНІ МІСЦЯ

Днями. Автори не згодні зі скороченням форми **цими днями**. Мовні форми прагнуть скорочуватись. Це процес незворотний.

Оборотний, обіговий. Важко зрозуміти, чому “капітал **оборотний**”, а “кошти **обігові**”.

Непорушний, нерухомий. Автори твердять, що ці слова не синоніми. Синонім — це “слово близьке або тотожне значенням до іншого”. Слова **непорушний** та **нерухомий** не абсолютні, тобто взаємозамінні синоніми, але синоніми.

Яблуко незгоди. Автори наполягають, що треба казати **яблуко розбрату**, тобто йти за російським перекладом. Алла Коваль у збірці “1000 крилатих виразів української літературної мови” (К., 1964) цитує з літератури саме **яблуко незгоди**.

О, об. Автори вважають, що стосується прийменник **об** тільки висловів про час: **о другій годині** тощо. А як пояснити вирази “Летів птах **об** восьми ногах” (*Номис*) та “...не хата, а курін **о** чотирьох стінах” (*Григор Тютюнник*)? Чи ж доцільно замикатися у вузьких межах?

Отгрозать. По-нашому **отгрозать** буде не **вибудувати**, а **вибехкати** (*П. Загребельний*). Не можна однаково перекладати стилістично різнозначні синоніми.

Зняти. Це дієслово, коли йдеться про фільм, має, як на мене, кращу, хоч і довшу форму **зафільмувати**.

НАХИЛ ДО ГІПЕРПУРИЗМУ

Вираз. Автори відмовляють цьому слову у праві на існування, рекомендуючи натові **вислів**. Вони забувають, що мовці добирають з низки синонімів найкращий з огляду легкомовності. Наш мовний смак не схвалює форм, де повторюються звуки. А у слові **вислів** повторюються і голосні (**и, і**), і приголосні (**в**). Тому слову **вираз**, попри його нібито неукраїнськість, віддавано перевагу. Заборонами ж тяжко поборювати природні процеси розвитку мов.

Кофе. Автори дуже влучно розкритикували створення зближувачами мов двох слів **богатир** та **багатир**. Однак наполягають на існуванні двох слів **кава** й **кофе**. Можливо, що у спеціальній літературі такий поділ слушний. На побутовому ж рівні він призведе до утвердження форми **кофе** замість **кава**, як це сталося із словами **пролісок** та **підсніжник** — словниковий поділ “з’їв” **проліска**.

ПОЛІПШЕННЯ

Завдавати жалю кому. Автори перекладають цю пару як **причинять страдания**. Ближче до істини буде **причинять душевную боль** або й **отзываться болью в чьем сердце**.

Здоров’я зичимо! Це вітання калькує форму **Здравия желаем!** Чи ж не природніше сказати: **Здорові будьте**, пане сотнику?

ДОДАТКИ

Принаймні. Рекомендуючи цю форму, варто згадати і слово **бодай**: “Хочу мати змогу **бодай** писати” (*З живих уст*).

Таким чином. Синонім до цієї форми — слово **отак**.

Не смыкать глаз. Найкращий відповідник до цього виразу — **не склепляти очей** (*Леся Українка*).

Следующий в очереди. Голившись у голярні Краснодару, я звернув увагу на мову перукарок. Скінчивши стригти чи голити клієнта, перукарки зверталися до черги: “**Очередной!**” Такого вжитку цього слова замість слова **следующий** російська мова не знає. Мабуть, у Краснодарі, як і в Одесі, мешканці, стаючи російськомовними, заміняли відомі їм українські слова й звороти на російські. Слово **очередной** замінило наше слово **черговий**. У кубанців — колишніх запорожців — це слово означало те, що й сучасне слово **наступний**.

ДЖЕРЕЛА

А морю широченному, глибокому й силенному води не додаси. Ці слова належать не Щоголеву, а Глібову.

ПРОПОЗИЦІЇ

Ракоподібні. Автори пропонують саме такий вжиток, усталений советським мовознавством. Маємо можливість називати цей клас істот одним словом — **раки**. Ми ж називаємо вид **рибоподібних риба**ми, то чому не прикласти таку модель і до **раків**?

Ці зауваги зроблено для того, щоб поліпшити якість непересічного дослідження, друге видання якого обов’язково з’явиться.

СЛОВО ПРОСВІТИ

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО
ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА»
імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

“Картини в розшуку” — ця тема об’єднала дві прес-конференції, де йшлося про невідкладні заходи щодо захисту музейних цінностей від відвертих і прихованих грабунків.

У НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАПОВІДНИКУ «СОФІЯ КИЇВСЬКА»

Ганна ОБОРСЬКА
Фото автора

Прохолодного осіннього вечора Президент України Віктор Ющенко урочисто відкрив Будинок Митрополита. З нагоди відкриття українському глядачеві представили унікальну виставку “Аполлон у кузні Вулкана”. Вперше саме в нашу країну Лувр привіз із Парижа 17 бронзових скульптурних композицій з колекції Людовіка XIV, які органічно вписуються в інтер’єри щойно відреставрованих залів.

Ще 2005 року завдяки підтримці благодійного фонду “Розвиток України” розпочали реставрувати Будинок Митрополита — пам’ятку, внесено до Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО. Проект, загальна вартість якого понад 30 млн грн, включає не лише зовнішню реставрацію будівлі, а й оновлення інтер’єру пам’ятки. Неповторною красою вражають відтворені фрески першого поверху та самобутні кахельні печі, які мають природний вигляд у сучасному інтер’єрі.

Директор Лувру Анрі Луарет відзначив, що йому дуже приємно співпрацювати з колегами з Національного заповідника “Софія Київська”. Лувр став головним мистецьким спадкоємцем королівської колекції після Великої Французької революції, тож частиною своїх скарбів завдячує тим багатствам, які накопичили французькі правителі XVII—XVIII століть. Людовік XIV, безперечно, був найбільшим шанувальником мистецтва: живописні полотна, малюнки, вироби із самоцвітів та бронзи, які він зібрав у великій кількості, й досі формують ядро найпрестижнішої колекції музею.

Виставка триватиме з 12 вересня до 13 грудня 2008 р. у Національному заповіднику “Софія Київська” — вул. Володимирська, 24. Тож розділіть насолоду, яку глядач відчуває перед цими творами мистецтва.

Засновник:
Всеукраїнське
товариство “Просвіта”
імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво
КВ № 4066
від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Валентина ДАВИДЕНКО

Редколегія
**Любов ГОЛОТА (голова),
Ярема ГОЯН,
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК**

Перший заступник
головного редактора
Ніна ГНАТЮК
279-49-47

Заступник головного редактора
Петро АНТОНЕНКО
279-49-47

Заступник головного редактора
з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК
Відділ літератури
Уляна ГЛІБЧУК
270-55-57

Відділ мови
Святослав МІЗЕРНЮК
279-39-55

Відділ просвітницької роботи
Надія КИР’ЯН
270-55-57

Відділ коректури
Олена ШУЛЬГА
278-63-69

Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Олег БЕССЬКИЙ
278-63-69

Інтернет-редактор
Євген БУКЕТ
279-39-55

Черговий редактор
Уляна ГЛІБЧУК
Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б,
м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
<http://slovoprosvity.org.ua>

Видруковано з готових
фотоформ на комбінаті
“Преса України” у середу.
Зам. № 3301238
Наклад — 20000

Листування з читачами —
тільки на сторінках газети.
Відповідальність за достовірність
інформації несуть автори.

Редакція залишає за собою право
редагування та скорочення текстів.
При використанні наших публікацій
посилає на “Слово Просвіти”
обов’язково.

Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617
Передплатна ціна, враховуючи
поштові послуги:
на місяць — 3,94 грн.
на 3 місяці — 11,32 грн.
на 6 місяців — 21,64 грн.

4 820095 780016

“Якщо хочемо не втратити незалежність, не маємо права проводити в державі ліберальну політику рівних можливостей”.

— Ігоре Рафаїловичу, як Ви сформулювали б головні завдання Інституту національної пам'яті?

— Ми визначили для себе три головні напрями. Перший спрямований на впровадження національної ідеї у суспільне життя України. Створення носія національної пам'яті, національної ідеї, національної ідентичності — другий напрям. І третій — захист природи суспільства.

Треба чітко розуміти, чому 1917-го УНР не змогла протриматися. Проголошена 1991 року незалежна Україна утвердилася. Річ у тому, що 1917-го провідні діячі, які проголосили УНР, були соціалістами, близькими за ідеологією до більшовиків. За винятком, може, того, що політикою Леніна був терор. Основні помилки більшовиків якоюсь мірою були і в Михайла Грушевського, і у Володимира Винниченка. А основних помилок марксизму-ленізму три. Помилка Маркса була в тому, що він стверджував: праця, мовляв, навіть неоплачувана, — єдине джерело доданої вартості. Насправді універсальне джерело удосконалення життя на Землі — засвоєння енергії Сонця. Друга помилка міститься у “Квітневих тезах” Леніна. В них він переконував усіх і, мабуть, себе в тому, що можна...

— ...побудувати соціалізм в одній окремо взятій країні?

— І це призвело до ізоляції держави. Звісно, в ізольованій державі виникає безлад — за другим законом термодинаміки. Це універсальний закон природи — безлад у всіх діях. Третньою помилкою вже Леніна і Сталіна було те, що можна націоналізувати всі засоби виробництва і майно, досягнувши оптимізації управління господарством. Це нездійсненна ідея, яка вимагала надвеликої енергії для її впровадження. І тому Радянський Союз був державою, побудованою на утопічній ідеології. А щоб таку ідеологію реалізувати, потрібен примус.

— Ігоре Рафаїловичу, в цьому і Захід був винен.

— На відміну від істориків, які вже створили собі історію СРСР, належить вирізняти дві часові фази в історії Союзу: від 1917 року до Другої світової війни, та після війни — до проголошення незалежності України. У першій фазі СРСР був замкнутою країною. Панував суцільний терор — щоб утримати замкнуту систему, яка, як відомо, неухильно прямує до розпаду. Чомусь історики оминають роль Другої світової війни. А тут СРСР змушений був відкритися. Крім того, відбулася важлива технологічна подія — вибух атомної бомби над Хіросімою і Нагасакі. Людство перейшло на нове джерело енергії. Це був переломний момент в історії. До вибуху московські академіки вели, по суті, жебрацький спосіб існування. Лише інстинкт наукових відкриттів тримав цих людей. Після ядерного вибуху відбулася кардинальна зміна в науковій політиці Радянського Союзу. Зарплата науковців одразу ж зросла в сто разів, відкрились навіть спеціальні магазини для науковців.

— Коли це відбулося?

— Десь у середині 40-х років. У Львові теж був такий магазин — на розі, де Будинок профспілок. Із сорок п'ятого почали видавати багато підручників, перекладених з різних мов. Студентам підвищили стипендію. СРСР відкривав світу в галузі науки і почав конкурувати. Розвивалася наукова й інженерна інтелігенція. 1991 року незалежність України підтримала величезна кількість технічної й наукової інтелігенції в усіх галузях — в сільському господарстві, в індустрії, у сфері обслуговування. А 1917 року УНР не було кому підтримати.

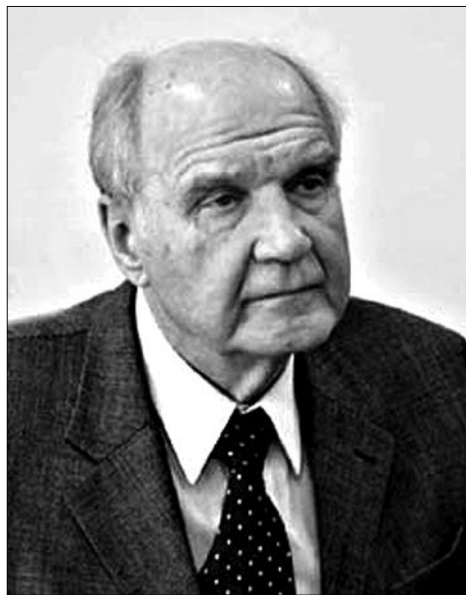
— Може, якби не непродумані кроки урядовців УНР, зокрема, коли йшлося про політику щодо селян.

— Тоді міста були здебільшого окуповані євреями, поляками, росіянами. Українці перебували на десятих ролях... Врешті, більшовики перемогли УНР ще й тому, що мали головне гасло, яке вигідне сільській бідноті: “Земля — селянам”. 1921 року Ленін видав декрет, за яким селянам дозволяли використовувати церковне золото та срібло для поліпшення справ у своїх господарствах. Отже, селян привчали багатіти на грабінництві. І лише

тоді, коли запровадили “продразв'орстку” і “продналог”, селяни повстали. З боку держави — терор проти селян. Тоді селяни зрозуміли, що вони — українці. Масові повстання, як знаємо, держава придушила першим Голодомором. Але до 1928 року селянство таки розвивалося.

Другий злочин — колективізація й розкуркулення, які почалися 1928 року. Третій злочин — ліквідація Автокефальної Православної Церкви; четвертий — створення уявних політичних організацій, до яких “приписували” найвидатніших українських постатей з тим, щоб потім через

ІГОР ЮХНОВСЬКИЙ: «СЕРЕДНІЙ КЛАС НІКОЛИ НЕ УТВОРИТЬСЯ В ЛІБЕРАЛЬНІЙ ДЕРЖАВІ»

судові покарання заслати їх у табори або знищити. Так знищили українську еліту: господарів та інтелігентів.

Ще один злочин, який відгукнеться і в наступних поколіннях, — відокремлення дітей від батьків, зокрема під час розкуркулення. Тобто вивозили сильні, міцні українські сім'ї, а дітей — в дитбудинки, де малятам до 4 років давали нові прізвища. А старших виховували в комуністичному дусі, в ненависті до українства. Є оповідання про сім'ю, де батьків вивезли як куркулів, а донька з братом потрапила до дитбудинку. 1928-й рік... А вже 1932-го хлопчина, маючи 15 чи 16 років, ходив зі щупом і видлубував зерно в односельчан.

— Одразу ж згадується “Плаха” Чингіза Айтматова — манкуртство. Чи “Мальви” Романа Іваничука.

— Так, той хлопець вже переконаний у своїй правоті. Його вже “виховали”... Потім почався геноцид 1932—1933 років, що тривав 4—5 місяців, заснований на системі “чорних дощок”: село оточували збройні загони, з села вивозили геть усе, і люди вимирали. СРСР відмовлявся від іноземної допомоги. Про це забороняли писати.

— Але ж Захід знав, що діється. У Галицькій пресі були оповідання про Голодомор в Україні. Чому Захід так повівся? Чому США в розпал Голодомору встановили дипломатичні відносини з СРСР?

— Захід — це Захід... Історики вважають, що 1933-й — кінець незалежної України, створеної Українською Центральною Радою. Перед більшовиками лежала розпластана Україна, яку вони формували вже як свою республіку.

Є три основні засади у створенні Інституту національної пам'яті. Перша — впровадження національної ідеї в усі галузі суспільного життя. Це означає, що українську мову як державну слід упровадити в усі сфери суспільного життя і виробничої діяльності, а не лише в мистецтво. Якщо ми

цього доб'ємося, Україна чітко стане на національні ноги. Друге основне завдання Інституту — допомога у створенні носія національної пам'яті, національної ідеї, національної ідентичності. Таким носієм має бути панівний середній клас.

— Щодо цієї тези маєте багато опонентів, які стверджують: творення середнього класу — це спроба обійти появу суспільства, побудованого на національній ідеї.

— Я — людина вперта. Отже, третій напрям — це захист природи суспільства, захист людської думки, звільнення її від

Справи — справами, але керівник Інституту національної пам'яті Ігор ЮХНОВСЬКИЙ, хоч би як був зайнятий у Києві, не минає нагоди побувати у Львові, з родиною. Телефоную на львівський номер і чую знайомий голос у слухавці: “Приходь!”

Розмова, яку пропонує читачам, певною мірою специфічна: вона з керівником знакової для України установи — Інституту національної пам'яті. Його ще називають Інститутом безсмертя українського народу.

страху перед тоталітаризмом, відновлення навколишнього природного середовища.

Щоб ці три завдання, три напрями виконати, робимо послідовні дії. Зараз — рік 75-ліття Голодомору. Інститут зробив базову виставку під девізом “Ми звинувачуємо!” Створюємо Національну Книгу Пам'яті.

— Кожна область — свою?

— Так. Національна Книга Пам'яті складатиметься з таких розділів: 1) села, в яких був Голодомор; 2) списки людей, які тоді загинули; 3) спогади очевидців; 4) вихованці Голодомору; 5) розповідь про людей, які допомагали іншим вижити. Отже, таку книгу почали робити — у звичайному й електронному форматах. І все це буде зведено в єдину базу даних. Це тривалий процес. Ми вже провели Закон про Голодомор і подали національну програму про Голодомор, розраховану до 2012 року. Інститут планує створити ідеологію Музею Голодомору у Києві. На основі цієї ідеології буде оголошено міжнародний конкурс на створення Музею Голодомору.

Друге завдання — підготувати закон про учасників визвольного руху — з 1917 до 1955 року. Третє завдання — створення підручника з історії України.

— Нині вже, здається, є чимало підручників...

— Кожна область пише свою історію. Кожен університет має свою історію. Ідеться про те, щоб створити таку історію держави, яка розповідала б не лише про рух народних мас і народні повстання, а й надавала матеріали про постаті. І про тих, хто працює на виробництві, і про тих, хто був меценатами, і про князів, і про гетьманів, про українську шляхту. Всі вони повинні знайти своє місце в Україні, і діти про це повинні знати.

— Незабаром нам планують нав'язати...

— Полтавську битву — “святкування” її 300-річчя. Але ще цього року — роковини, коли гетьман Іван Мазепа уклав договір зі шведами. А щодо “нав'язування”, то Україна повинна мати певну позицію. Виводитимемо книжки масовими накладками, щоб вони були недорогими і доступними всім.

Мене як фізика дивує 1917 рік. У Харкові було створено паралельний “україн-

ський” уряд. 6-тисячний загін Муравйова іде на Київ, який не може його зупинити. Єдина армійська дружина — Січові Стрільці під командуванням Євгена Коновальця. Пілсудський зумів зберегти та ствердити боєздатну польську армію, а ми свою — не змогли.

— Томаш Гарик Масарик, перебуваючи тоді в Києві, зібрав з Російської імперії військовополонених чехів, вивіз їх на батьківщину через Владивосток і виборів свою державу, ставши її президентом, а Грушевський із Винниченком мали понад мільйон багнетів, але їм армія була непотрібна... А щодо Голодомору, то дехто з лівих в Україні стверджує про нинішній голодомор в країні, про значне розшарування суспільства.

— Це розшарування і розчарування народу підтримують умисно. Якби в 80-х роках минулого століття дозволили виїзд із країни, СРСР залишила б половина населення... Ми повинні чітко розуміти, чому Україна здобула незалежність 1991 року: вона мала велику армію української інтелігенції. А нині конче треба створити середній клас, інакше Україна не втримається.

— Але ж ліберальна система економіки не дозволить нам цього зробити. Дехто вважає, що ідеологія про виведення середнього класу в Україні утопічна, не ґрунтується на національній основі.

— Ліберальна економіка в нас виникла завдяки частим виборам — кожен щось постійно й енергійно обіцяє. Потрібно збільшувати не мінімальну зарплату, а середню. Треба, щоб молодь після закінчення вищого навчального закладу мала роботу.

— Як свідчить статистика, нині 40 відсотків випускників одразу ж реєструються на біржі праці.

— Ми повинні зробити так, щоб люди мали місце роботи в Україні. Роботу слід добре оплачувати, щоб працівники могли забезпечити свої сім'ї.

— Коли нам вдасться цього досягти?

— 1991 року 90 відсотків українців проголосували за незалежність, бо були свідомі, а носій свідомості — середній клас: заможні селяни, агрономи, бригадири, лікарі, військові, вчителі, працівники апарату, інженери. Цей середній клас ніколи не утвориться у ліберальній державі. Має бути спеціальне законодавство, яке сприятиме цьому утворенню. Назвемо його політикою сприяння. З математичної точки зору — в контактах біднішого з багатим перевага повинна бути на боці біднішого.

— Чи це реально?

— Це означає, що зарплата має бути трохи вищою від вартості праці. Тому, якщо хочемо не втратити незалежність, не маємо права проводити в державі ліберальну політику рівних можливостей. Бо тоді виграє тільки багатший. І в результаті дуже багатий грабуватиме біднішого, і той стане ще біднішим. Ліберальна демократія веде до створення суспільства, де багато бідних, немає середнього класу і є багатії. Така політика вигідна двом групам людей у суспільстві — олігархам і комуністам.

— Хіба в нас є справжні комуністи?

— Так званим комуністам... Багато бідних — джерело для існування комуністичної секти.

— Діяльність місцевої влади в Києві та і в інших містах України свідчить: у країні відбувається збагачення багатих.

— А це — крах для держави. І ще одне: у країні мають конкурувати всі з усіма. Не можуть багаті банки конкурувати лише з багатими, а бідні — з бідними. Має існувати певна перевага у вигрaші біднішого банку. Відповідне законодавство можна ввести, тобто запровадити прогресивний податок на доходи, податок на нерухоме майно. Це має зробити Верховна Рада.

— У ситуації, що там склалася? Ви — великий оптиміст, Ігоре Рафаїловичу!

— Інакше все це буде проти Інституту національної пам'яті.

Спілкувався
Богдан ЗАЛІЗНЯК

Євгенія КОВАЛЬСЬКА,
м. Київ

Львів, який здавна приваблює туристів історично-культурною спадщиною, впевнено відстояв звання літературної столиці України. Найкращим підтвердженням цього став 15-й Форум книговидавців, що проходив 11–14 вересня.

Кожен, хто бодай трохи цікавиться літературою (і не лише українською) хоч раз у житті мусить відвідати Львів у середині вересня. Адже книжковий Форум та Міжнародний літературний фестиваль, який проходить у рамках форуму, привносять у спокійний та розмірений ритм життя міста характерну для творчих людей частку поетичного безумства. Лише уявіть літературну ідилію: вулицями чимчикують люди з книжками, у кав'ярнях тривають літературні дебати, а з Ратуші лунає поезія в режимі нон-стоп. Львів перетворився на місто з літературних мрій.

На жаль, не обійшлося без дощу та різких похолодань, що змусило молоду республіку поетів змінити місце дислокації. Та й у програмі Форуму знайшлося багато “білих плям” чи радше “чорних дір”, які змусили відвідувачів побігати містом, пропустивши не одну дискусію чи презентацію. Однак усе це дрібниці порівняно з тим розмаїттям книжкових і літературних подій, які підготували організатори.

У програмі Форуму кожен міг провести час на свій смак: узяти участь у мистецьких проєктах, арт-подіях, квестах і лотереях, концертах, благодійних акціях і навіть пограти в шахи з письменниками — більш як 260 заходів. Окрім того, на Третій міжнародний літературний фестиваль запросили близько 150 літераторів з 15 країн світу. І вони приїхали, попри те, що їхніх книжок не видавали в українському перекладі. Так, український читач вперше мав нагоду зустрітися з авторами з Франції, Швейцарії, Норвегії, Швеції, Чехії, Хорватії, Ізраїлю, Росії та Грузії. А серед спеціальних гостей були представники Австрії, Литви та Польщі. Саме на Форумі книговидавців австрійське Посольство розпочало Дні Відня в Україні.

БУТИ ЧИ НЕ БУТИ — ОСЬ У ЧІМ ПИТАННЯ

На добрий почин 15-й книжковий Форум благословив сам Роман Віктюк, народний артист України, професор, колишній львів'янин: “У назві будь-якого міста, немов у мініатюрі, закодовано його звуковий образ... Ль-ві-в-в-в... Відчуваєте стугін храмових дзвонів, немов відгомін історії, такої глибокої та довгої, як уміння співака тримати звук “в-в-в”, а в ньому — привітне вікове львівське левине гарчання. І сп'янілий цим гарчанням Форум вже вп'ятнадцяте обирає Ль-ві-в-в-в! Щастя тобі, П'ятнадцятий у

МІЖНАРОДНИЙ КНИЖКОВИЙ ФОРУМ ПО-ЛЬВІВСЬКИ

— закупити для своїх “орлів”-міліціантів бібліотечки. Він, мабуть, сам скучив за літературою, бо дуже вже припало йому до смаку львівське “Видавництво Старого Лева”, яке видає книжки для дітей. Луценко подарував видавництву комп'ютер і закупив тисячу книжок для сиротинців Луганщини.

МУЛЬТИМЕДІЙНА СУТІСНІСТЬ ЛІТЕРАТУРИ

Третій міжнародний літературний фестиваль у рамках Форуму книговидавців продемонстрував мультимедійні тенденції в презентації. Класичні презентації, де автор зачитує уривки власного твору, молодим літераторам здаються “старосвітськими”. Хоч, безперечно, вони існують і часто доволі цікаві.

територіальні межі”, “Що таке Європа?”, “Роль жінки у швидкоплинному часі та просторі”. Дискусії, навіть не знайшовши однозначної відповіді на якесь питання, актуалізували проблему, змушували над нею замислитися.

Шанувальники літератури також мали змогу поспілкуватися з відомими в Україні письменниками та поетами, зокрема Тетяною Толстою та Володимиром Сорокіним (Росія), Катрін Панколь (Франція), Танею Дюркес (Німеччина), Йозефом Вінклером (Австрія). Комусь із читачів такі зустрічі відкрили нові імена у світовій літературі, а видавців, напевно, спонукали замислитися над перекладами їхніх творів українською.

Українські письменники були доступні шанувальникам не лише на презентаціях та автограф-сесіях, а й в онлайн-режимі — в чат-конференціях.

Окрім літератури, Форум запропонував і кілька мистецьких виставок, зокрема виставку книжкової ілюстрації литовських художників Альгірдаса Степонавічуса та Біруте Жілітіте, а також арт-проект Злати Поніровської “Всі балерини потрапляють до пекла”, де літературу поєднано з кінетичною скульптурою. Холодними вечорами можна було почути джазові композиції у виконанні литовських та австрійських джазменів.

МАЙБУТНЄ ДРУКОВАНОЇ КНИЖКИ

Незважаючи на розмаїтий асортимент та високу поліграфічну якість книжкової продукції, відчутно зросли ціни на книжки. Так, середня ціна становила близько 40 гривень.

Натомість більшої уваги приділяли рекламі аудіокнижок та пристроїв для читання електронних книжок. Однак, щоб переконати українського читача у перевагах такого різновиду читання, потрібен час і тривала рекламна кампанія.

На думку братів Капранових — власників видавництва “Зелений пес”, — використання аудіо- та електронних книжок — новітня тенденція, щоб залучити людей до книжки в будь-який спосіб, відволікти їх від телевізора та MP3-плеєра. “Нам здається, — коментує ситуацію Віталій Капранов, — що електронна книжка — це насамперед інформаційне читання, адже вона значно зручніша для сортування та вибірки, аніж паперова. Друкована книжка — це читання емоційне. Більшість людей виросла на паперових книжках. Та й читати поезію з комп'ютера... Свого часу, коли з'явилося кіно, думали, що театр загине. Але театр живе, і кіно живе. Тому сьогодні знайдеться місце і для електронної, і для паперової книжки”.

Такої самої думки дотримується і письменник Андрій Курков: “Книжка паперова все одно залишиться. Не думаю, що в майбутньому читатимемо лише дорогі бібліофільні екземпляри. Навіть з точки зору здоров'я — від комп'ютера швидше втомлюються очі. Мультимедійні технології в читанні — це демонстрація можливостей високих технологій, які просувають зацікавлені. Мода на електронні книжки буде, але вона не стане всеосяжною”, — переконаний письменник.

Отож 15-й Міжнародний форум видавців закінчився. На згадку залишилися безліч тем, зачеплених у дискусіях, нові імена літераторів та цілий список книжок до читання. Сподіваємося, що до наступного року хоч кілька книжок вдасться купити й прочитати українською. А тим, хто ніколи не був на книжковому Форумі у Львові, дружна порада: відвідайте — не пошкодуєте.

Льво-в-в-в! Чуєте стугін храмових дзвонів? Вони благословляють Форум!”

Саме Роман Віктюк підготував урочисту церемонію відкриття 15-го (чим не ювілей!?) Форуму у Львівському національному театрі опери та балету.

Традиційно розпочали Форум оголошенням найкращої книжки, що збіглося з гучним оприлюдненням переможця — Гран-прі конкурсу “Книга року-2008” здобув “Гамлет, принц Данський” Вільяма Шекспіра у перекладі Юрія Андруховича (видавництво “А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА”). Окрім оригінального авторського перекладу, окрасою видання стали ілюстрації Владислава Єрка. Правда, чорно-білі й не такі виразні, як у романі про Гаррі Поттера, однак, безперечно, майстерно виконані. Перекласти та видати безсмертного класика Іван Малкович і Юрій Андрухович вирішили кілька років тому на одному з попередніх форумів. На думку Малковича, “Гамлет” — саме той твір, який кожне покоління має перекласти своєю мовою. Переклад Андруховича став першим перекладом Шекспіра українською у третьому тисячолітті. А сам письменник припустив, що до наступного Форуму, можливо, й “Ромео і Джульєтта” перекладе.

На Форумі класичне диво у співавторстві Андрухович — Єрко — Малкович можна було придбати лише за 40 гривень. Можливо лише гадати, чи збережеться ціна на “Книгу року-2008” у книгарнях.

МІЛІЦІЯ — З КНИЖКАМИ

На щастя, цього року Форум оминула гірка доля відвідин Президента Віктора Ющенка. Звісно, добре, що глава держави цікавиться, що читають українці сьогодні, однак перспектива блокування доступу до книжкового ярмарку відвідувачів аж ніяк не надихало ані продавців, ані покупців. Можливо, зглянувшись на численні прохання, Віктор Ющенко сам не приїхав, делегувавши міністра внутрішніх справ Юрія Луценка.

Міністр прибув на книжковий ярмарок з важливою місією

Читання-тандем: Ірен Роздобудько та Катрін Панколь (Франція)

Практику читати вірші під музику українські поети використовують давно, а ось останнім часом дехто почав застосовувати відеопоезію. Так, Катерина Бабкіна, Олег Коцарев, Ігор-Богдан Горобчук продемонстрували короткометражне відео, зняте з декламацією віршів в авторському виконанні під музичний супровід. Український глядач також мав можливість порівняти це з російським проєктом “Відеопоезія” за участю Єлени Фанайлової, Андрія Родіонова та грузинським відеоартом “Обсерваторія” Давида-Дефі Гогібедашвілі.

Улюбленою формою, за допомогою якої український сучасний поет може донести свій твір до слухача, став геппенінг — поезія в дії. Шанувальники сучасної літератури мали змогу почути “Поезію з Ратушевої вежі”, стати свідками “Опівнічного польоту з Високого Замку” або “Ночі поезії та музики нон-стоп”, а також разом з поетами під музику збудувати місто з текстів автора.

Щоб поезії не було забагато, її розбавляли прозою, точніше, дискусійною прозою. На “круглих столах” порушували актуальні для сьогодення питання: “Література в епоху мас-медіа”, “Україна, Росія: літературні та

Видавництво “Махаон” вирішило завойовувати читача кількістю та якістю

“Вчувається: були спочатку вірші
такі самі безгрішні, як і те,
до чого спокушають їх і досі”.

Уляна ГЛІБЧУК

В Українському фонді культури відчувалося загальне піднесення: Національне радіо видало два унікальні компакт-диски. Один з них присвячений поетові-шістдесятнику Василю Симоненкові, на іншому — оригінальне декламування Павла Тичини, Максима Рильського, Володимира Сосюри, Андрія Малишка, Миколи Вінграновського. Письменники старшого покоління по-справжньому раділи: нарешті українська громадськість почує автентичні голоси вчителів.

Мені складно було поділяти і те почуттєве збудження, і той специфічний пафос. Вкотре замислилася про зв'язок поколінь. Те, що для батьків-літераторів природне і справжнє, діти-літератори вважають манірним і штучним. Якщо не виходити за межі етики, то нічого страшного у цій правді життя немає...

Поет, Голова Українського фонду культури Борис Олійник:

“Це для мене, мого покоління голос Василя Симоненка живий, бо ми з ним і росли і діяли, а для молодших він невідомий. На іншому диску голоси Тичини, Сосюри, Малишка, Рильського... Це були справжні батьки, які вивели в люди цілі покоління поетів, прозаїків. Я гордий з того, що рекомандацію у Спілку письменників мені давав Володимир Сосюра, що мене помітив Тичина і критикував, зокрема, що темпоритм мого вірша не відповідає змістові. Це були істинні батьки.

Це наша історія й гордість, і не треба обплівувати минуле. Якщо знову його перепишуватимемо, як тепер, то в нас ніколи не буде історії. А то — заповзялися... І після тоталітарного режиму заретуштовують усі білі плями не відомо кому на догоду... Ох і веселий у нас народ, що весь світ дивується. А я їм усім у відповідь: тільки п'ятсотлітня практика недержавності дає змогу нашому народові працювати так, наче в нього є держава”.

Микола Аммосов, заступник директора мистецьких програм, керівник художніх фондів Українського радіо:

Борис Олійник, Микола Сом, Микола Аммосов

«ТИХО, ТУТ МЕРТВІ РОЗМОВЛЯЮТЬ ІЗ ЖИВИМИ»

“Наш колектив протягом 80 років плекав, збирав і творив, підтримує, мабуть, усіх митців. Нам вдалося зробити унікальну фонотеку — найбільше і найповніше аудіозібрання у нашій країні. Часто у вузькому колі на Хрещатику, 26 міркуємо, що якби по-справжньому оцінити інтелектуальний потенціал, який створило Українське радіо, то наша вартість була б значно вища, ніж “Криворіжстали”.

Знаю, що у дев'яностих під час “розлучення” Москва фактично втратила свої радіофонди, і я гордий, що Українське радіо їх зберегло. Те, що сьогодні представлено, — дещиця з того, що в нас є.

Прикро, що у минулому багато недооцінили або не встигли оцінити, як це сталося з голосом Василя Симоненка. Поет не був

у нашій студії, проте його голос залишився на радіо у Лубнах, Черкасах, Полтаві. Коли виникла ідея випустити компакт-диск із голосами українських класиків, ми почали збирати автентичне

декламування поета з усіх усюд. Значну частину цього скарбу знайшли в архіві Івана Світличного. Врешті підбралася невеличка фонотека із сімнадцяти віршів Симоненка.

Перефразувавши відомого письменника, можна сказати, що фонограми теж нетлінні. Найкращий спосіб їх зберегти — це видати і розтиражувати.

До речі, не лише громадські організації, а й деякі комерційні структури зацікавлені у виданні записів нашої класики. До нас уже зверталися по ліцензії. У такий спосіб вийшло майже повне зібрання драматургії Лесі Українки. Інша компанія видала аудіодобірку українського гумору, зокрема “Мисливські усмішки Остапа Вишні” з кількома записами самого письменника. Тобто попри всі негаразди і руйнівні процеси, які спостерігаємо сьогодні, потяг до справжнього у нашому суспільстві — основне. І я докладаю всіх зусиль, щоб ці диски були у кожній українській бібліотеці”.

Доки черга ще дійде до всіх вітчизняних книгозбірень, цінними аудіозаписами обладнали київські центральні бібліотеки. Уже непоганий почин... Після всіх урочистостей, привітань і квітів почула недобру звістку про смерть письменника Юрія Покальчука. Нещодавно я прочитала новели Кортасара у його чудовому перекладі та планувала записати з ним розмову...

Упродовж недавніх кількох місяців українська література зазнала великих втрат. Незрівнянний майстер перекладу Анатоль Перепадя, поет і творець нового жанру в прозі Василь Кожелянко, і ось яскравий Юрій Покальчук... Вони відійшли у світ, про який ми нічого не знаємо, але віримо. На стінах давніх бібліотек можна було прочитати: “Тихо, тут мертві розмовляють із живими”. Нам залишається тільки пропустити цей вислів крізь серце.

ДОРΟΣЛІ ДІТИ І МИ, СТАРШІ

Олекса РІЗНИКІВ,
поет, просвітянин
м. Одеса

Ірина Молчанова — постійна авторка багатьох публікацій у столичній пресі, яка давненько вже гострила перо на художні твори, видала, нарешті, “на-гора”, як кажуть у її й моєї Донбасині, першу книжку чудових оповідань “Дорослі діти”. Пишу чудових, бо й справді ця книжечка — унікальне явище для Маріуполя, для півдня України. І ще тому, що у нас бракує отаких простеньких, але мудрих оповідань для підлітків. Читаються вони напрочуд легко, ніби писані на одному диханні.

Письменниця майстерно володіє словом, уміє так подати матеріал, що читаєш, не маючи сили відірватися. Ось, наприклад, оповідання “Клеопатра і Марійка”. Початок — учителька задає Тарашуку домашнє завдання — написати два реферати про відомих письменників. Інакше — двійка за чверть! Здавалося б, звичне оскоминне оповідання про уроки, про потребу добре вчитися. А далі розгортаються такі події, що читачеві таки не вдається відірватися від ошатної книжечки. Бо чекає його і вибух, і любов, і ревності, і роздуми про вроду і становлення юнака... Гай-гай, не така проста авторка! Знає вона не лише дитячу психологію, а й філософію і біологію. Тому кожне оповідання підносить читачеві сюрпризи. Як, приміром, “Новачок”, де авторка з дотепністю і легкістю змальовує чудовий образ школяра-пустуна, якого полюбили однокласники і вчителі.

Дивує вміння проникнути у таємні глибини дитячої та підліткової свідомості, знайти пояснення їхньої іноді дивної й несподіваної поведінки.

Але це ще не все. Уся книжка пронизана щемливою потребою любові, без якої нема життя, справдливості. Особливо це відчувається під час читання новели “Полюби мене, Господи”. Лише любов може очистити душу, повернути людину до правди й добра.

“Дискотека” — тонкий аналіз душі дівчини, яка навчається бачити за вродливою зовнішністю справжнє єство сучасного донжуана. А тим часом поміж сценками мати навчає доньку вишивати, розповідає про сакральне значення узорів, навіть читає вірш одного з українських поетів про вишивання.

Наскрізна думка, майже непомітна в усіх творах, — присутність просвітництва. Вона між сторінками книжки і свідомістю читача, пов'язує автора й читача в єдине ціле. Ось Оксанку (“Страшна таємниця”) образила вчителька, але дівчинка не заплакала, не згадала слова Лесі Українки: “Я була малою горда: щоб не плакати — я сміялась”. І вирішила дослідити мову самої вчительки, почала записувати слова-покручі, паразити, які сипалися із її вуст. Налічила за півгодини до сотні — і розсміялася! Конфлікт закінчився тим, що колишня ветеринарка покинула вчителювати і повернулася до безсловесних тварин у зоопарк. Як це нагадує сучасне шкільництво! Хіба не викладали нашу мову “педагоги”, які не могли двох слів зв'язати українською?

Цю чудову книжку подарувало нам видавництво “Ярославів вал”. Наклад, звичайно ж, малий, як і більшості нинішніх видань. А ця книжка мусила б бути в усіх шкільних бібліотеках!

Тетяна ДІГАЙ

Письменник Іван Андрусак родом з Івано-Франківщини — краю, щедрого на талановитих людей. Він — поет, прозаїк, літературний критик, перекладач, успішний літредактор видавництва “Грані Т”, що друкує вартісну дитячу літературу (за усною інформацією письменника Богдана Жолдака), один з трьох бунтарів гурту 90-х “Нова дегенерація”.

Збірку Івана Андрусяка “Писати мисліте” помітили колеги поета і численні читачі. Вигадливо-химерний малюнок на обкладинці мимоволі зупиняє погляд, назва — загадка, що потребувала розгадки: “...і мислиться — як мислите в письменстві, / і все, що маєш — зірку у п'ятмі / та ще в кишені усмішки на денці”. Те, що “мислите” у старовинній абетці називали літеру “М”, дещо пояснює, але не все. Нас запрошено мислити далі. Отже, абрис цієї літери може слугувати графічним символом лабіринту. Складається логічний ланцюжок: мислити — блукати плутаними шляхами — шукати істину — складати вірші — писати (друкувати).

Не можна сказати, що мислення як процес сприймається легко: “вчувається: були спочатку вірші / такі самі безгрішні, як і те, / до чого спокушають їх і досі”, тоб-

ФРЕСКИ СИНЬОГО МУЛЯРА, або Блукання лабіринтом

то вірші поета, як він сам вважає, колись були простішими й зрозумілішими. Але їхня спокуса, ускладнення, як і будь-яка спокуса, непереборна — це філософ-стоїк Сократ зізнавався: “Я все переборю, окрім... спокуси!” А спокушає вірші багато що. Задіяна уся майстрова партитура: символічно-асоціативне мовлення, метафоричність поетики, довершена ритміка римомелодика, досконалі поетичні форми, активні вкраплення діалектних морфолексем.

Блукання лабіринтом — стан для поета нормальний. Та разом із ним блукає спраглий поезії читач: “коли знічев'я а коли знічервня / знілиппя синього знісерппа на воді / знівересня медового на празник / з безодні слів призначених плодити / своє синеньке в прожилки життя / своє зітхання вмочене у вітер”. Іноді мимовільно-підсвідомо припинялося сприйняття написаного, ніби спрацьовував психологічний вимикач. Автор тонко відчуває межу і не перетинає її, вчасно зупиняється. І тоді раптом у цьому нагромадженні “плаваючої семантики” (за висло-

вом відомого критика) зблискує золоте зерно: “Вони приходять — макові, як діти, — / і голосно стають коло вікна. / В Господніх яслах дихає струна — / така тоненька і така тендітна. / Вилунюєш по звуку навпрошки, / І сніг рипить басами вузлуватими. / Так сходяться до місяця зірки — / колядуватимуть”; “закладеться на те, що хоч в камінь живи, / хоч у голос криниці відлунної на місяць — / а тебе не мине поцілунок трави, / без якого немає ні сонця, ні місяця”.

Отут я сама собі заперечу. Усілякі ускладнення назву збагаченням мови, образності, семантики. Деструктивні моменти сприйняття визначу як суб'єктивні, можливо, спричинені особистою упередженістю, що поступово розвіялася, як туман над горами, коли сходить сонце.

Поезії збірки неоднорідні за стилем, але однакової художньої вартості — від “місяць вповні — а косо / зиркає по землі / в кутах уже і в косові / холодно / москалі” до “так починається аполлінер / з містом навпочіпки радісно звивистим”.

Михайло НАЄНКО

Майже як у Гоголя: “В ворота... губернского города NN въехала... рессорная небольшая бричка, в которой ездят холостяки...” Цього разу був не “город NN”, а далеченьке (понад 200 км від Києва) село Пальчик, що на теперішній Черкащині. У бричці (минуши “з вітерцем” мальовничі містечка й села Васильків, Лисянку, Звенигородку, Калниболот¹, Гуляйполе) їхав справді “холостяк”, однак не герой Гоголя, а один із маловідомих поетів-“хатян” Микола Коваленко (1887—1956)². Був 1918 чи 1919 рік, у Києві то народжувалася то захилялася українська державність, наш “хатянин” одержав тоді якийсь гонорар (за видані збірки віршів “Огненна сльоза”, 1917; “В кривавім тумані”, 1918) і дозволив собі провідати земляків “ресорною” бричкою. Від такого “шику” в нього перехоплювало дух, бо 10 років тому він залишив село лиш у блаженській одежині та з... торбою віршів під пахвою. У кількох газетах (альманахах) та в “Українській хаті” йому вдалося деякі з тих віршів опублікувати (“До співця”, “Елегія”, “Щастя, щастя...” та ін.), не дуже ними прославитися, але один рядок із них западе в пам’ять... Павлові Тичині й золотою луною озветься в його (як скажуть В. Барка і Ю. Лавріненко) “кларнетизм”³. Порівняймо: “Але смерть перехитрю я, / Бо зовсім ще не умру я...” (М. Коваленко, 1912)⁴. “І як я вмру — не розумію: / Життя моє — одвічне...” (П. Тичина, 1915)⁵.

Це чи не найхарактерніша риса нового етапу в українському модернізмі: на місце суму, безнадії й передчуття апокаліпсису ставала віра в безсмертя, у вічність життя. А проймалися цією вірою, як бачимо, і не завжди вдатні віршувальники, і поети чистого, як щира душа, слова. На чому могла ґрунтуватися та віра?

Більш знаним М. Коваленко був як автор поетичної збірки “Під хрестом життя”. 1910 р. вона побачила світ у Києві за сприяння С. Єфремова (земляки ж!), а через рік її перевидано і в “закордонному” тоді Львові. Прикметна в ній була метафорична назва, яка символізувала тяжкий хрест української неволі й віру в те, що до розп’яття на тому хресті справа не дійде. 1917—1919 роки показали, що в тому був резон: лютнево-жовтневий переворот 1917 р. в Петербурзі⁶ спричинив у тодішній Російській імперії “парад безробіттів”, і Україна проголосила себе спочатку суверенною республікою в складі імперії, а на початку 1918 року — й цілком незалежною. Поети, як знаємо, володіють якимось “бічним чуттям”: навіть у найпохмуріші часи вони здатні (як “рядовий” у літературі М. Коваленко чи майбутній “князь” поезії П. Тичина) несподівано відчувати, що “їхнє” життя — “одвічне”. Можна прочитати їм “локальність” такого (лише з Україною пов’язаного) оптимізму, бо ж надто болючим і тривалим було чекання його...

Протягом двох революційних років змінилося три форми державного правління в Україні (Українська Народна Республіка — Гетьманат — Директорія), паралельно з ними “гуляла” в різних регіонах України й отаманщина (більші й менші напіввійськові з’єднання на чолі з “батьками-отаманами” на кшталт Махна, Григор’єва, Зеленого та ін.), а в 1920—1921 роках з усім цим покінчили кровожерні війська “перифарбованої” Російської імперії. Переінакшену, її спочатку називали Російською Федерацією, а згодом (1922 р.) — есесером (СССР). Силою втягнутій у той есесер Україні надали офіційний ста-

тус липово-рівноправної республіки — УСРР, яку пізніше (через непристойність абревіатури) замінили на “пристойнішу” — УРСР (Українська Радянська Соціалістична Республіка).

Як (у ширшому розумінні) впливали ці події на розвиток новітньої історії й літератури? Для українського письменника В. Винниченка вони були початком нового відродження нації⁷, для російського І. Буніна — “проклятушими днями” (свої записи 1918—1920 рр.

він назвав “Окаянные дни”)⁸, а філософ-емігрант М. Бердяєв за примітив у них темряву нового Середньовіччя. “Я означив би наш час, — писав він 1923 року, — як кінець нової історії та як початок нового Середньовіччя... ми існуємо в епоху, що нагадує розпад античного світу”⁹. Для найпереконаніших письменників-модерністів, які орієнтувалися на світ краси і прагнули утвердити в правах спочатку просто індивіда, а потім і надлюдину (за Ніцше — “Übermensch”), означений Бердяєвим розпад означав цілковитий крах їхніх ілюзій: у них на очах краса розліталася на шмаття, як чисте плесо — на бризки, коли в нього кинути каменюку. А обожнюваний модерністами індивід у реальному житті поступово почав набувати рис індіюта. Корінням своїм цей індіют сягнув у... вчення звulгаризованих теоретиків розвитку цивілізації Карла Маркса і Фрідріха Ніцше. “Екстремі ся стрічають”, — казав І. Франко. Хоч К. Маркс був сповідником колективізму, а Ф. Ніцше — “юберменшівського” індивідуалізму (“Гомункулів пекли й варили, — / То “Übermensch”, то “колектив”¹⁰), напярмні їхніх візій несподівано перетнулися. І насамперед на шляху пошуків замітника Бога на землі. К. Маркс вважав, що на його місце прийде безбожний-пролетаріат і так “добро может быть осуществлено через зло”¹¹. Ф. Ніцше на місце Бога поставив “не что иное, как дьявола” і навіть “осмелился дальше всех пройти по личному пути атеизма, раскрыв его сущность ценою “сверхчеловеческого” эксперимента над самим собой... он закончил свою жизнь душевнобольным”¹². У певному розумінні, теорії Маркса — Ніцше були не дуже прихованим шельмуванням християнства з позицій юдаїзму, але хто тоді над цим замислювався? Індіюти від К. Маркса (бомжуватий юрист, який ніколи не працював за фахом, В. Ульянов-Ленін, і недовчений семінарист, що “перебивався” тюрмами та засланнями, Й. Джугашвілі-Сталін), захопивши владу, свою діяльність базували на марксовій теорії “світової революції”; відчувавши авантюристичність своєї вигадки (звернімо увагу, що обидва свої справ-

жні прізвища заховали під псевдоніми!), вони в різні кінці світу розсилали зі спецзавданнями і туго набитими гаманцями підривному агентуру, а в окремо взятій імперії (СРСР) канонізували диктатуру творця світової революції — пролетаря (насправді диктатуру однієї — псевдокомуністичної — партії) і... шлунок. Творчість і духовність вони проголошували “надбудовою” над шлунком. Як підсумок — “органічна й досі неподільна культуро-цивілізація розпадається на,

стосовно й. Сталіна Берія вперше вжив під час констатації його смерті: той уже цілу добу чи й дві лежав мертвим на підлозі своєї дачі, Л. Берія підніс до його носа запалений сірник (чи не дихає?) і несподівано прорік: “Тиран мертвий!” Злякавшись цієї фройдівської фрази, він подумав, мабуть, про мільйони, що на його совісті...

Скільки людей загинуло під свавільним керівництвом ніцшеанського “юберменша” А. Гітлера, сказати ніхто не береться¹⁶. І ніхто

індіюти. Так, чи не зовсім так, але є тут раціональне зерно: ранні модерністи “попереджали” про хаос і наближення апокаліпсису. Реальністю він став саме після лютнево-жовтневого бунту, встановлення фашистських диктатур і стимульованого ними нищення творчої інтелігенції, мас і народів...

Уважного розгляду потребує і ще одна важлива іпостась модерного мистецтва: прагнення його “звільнитися” від будь-якого “служіння”, щоб випалити з нього будь-які “народницькі” ідеї (мораль, національну свідомість, захист знедолених, любов до роду і народу тощо). Настанова ця слушна: мистецтво не можна підпорядковувати якійсь “службі”, оскільки само воно — “служба як така”, іманентна діяльність людства, яка й сама потребує підтримки та захисту. Але до чого можуть призвести крайнощі? Є. Маланюк, аналізуючи ці крайнощі, писав: “...В короткі часі маємо музику “як таку”, поезію “без сенсу” (тобто, сенсу поезії), роман “без героя”, малярство “без предмета” (тобто предмета малярства), глянціну архітектуру “без орнаменту” (тобто коробку без натяку на якусь “музику”, що складає зміст кожного з мистецтв). Одне слово, мистецтво зробилося врешті “чисте”, таке “чисте”, що йому нічого іншого вже не залишалося, як тільки лягти в труну”¹⁷. Але крайнощі не можна залишати поза увагою, оскільки вони здатні штовхнути творчість на всілякі спекуляції, авантюри чи відверто формалістичні й ідеологічні виверти. На новому етапі модернізму таке матиме місце і в авангардних (футуристичних), і в ретроградних (соціалістично-реалістичних та фашистсько-заанґажованих) виявах творчості. Авангардисти гралися в літературу, а ретроградні соцреалісти та гітлерівські “іконописці” перетворювали її на плакатну ілюстрацію “досягнень” комуністичного будівництва і знавіснілого фашизму. Літератури в таких словесних саморобках було стільки, скільки світла від “нервового гнотика: тільки чадить” (П. Тичина). Тих, хто відмовлявся писати таку “чадну” літературу, в СРСР нищували, а їхні твори вилучали з літературного процесу. Повної статистики цих середньовічних злочинів досі нема. Гітлерівський режим дозволяв деяким “своїм” письменникам емігрувати (Т. Г. Манн, А. Цвейг, Б. Брехт), а їхні твори (як і всю нефашистську літературу) спалювали, як у часи середньовічного автодафе. Найбільш видовищне спалення “шкідливої” з позицій фашизму літератури відбулося в 30-х роках на площі перед Гумбольдським університетом у Берліні.

Далі буде.

ВИСОКИЙ МОДЕРНИЗМ ЛІТЕРАТУРИ РОЗСТРІЛЯНОГО ВІДРОДЖЕННЯ

Україна переживає найсумніший ювілей: 75-річчя національної катастрофи, що сталася внаслідок розстрілу радянською владою духовного відродження 20—30-х років XX ст. і спричиненого нею Голодомору 1932—1933 рр. Ці події знайшли віддзеркалення у творчості українських письменників, змінивши естетичну парадигму модернізму як художнього напрямку кінця XIX—початку XX ст. Проішовши шлях “раннього” (І. Франко, Леся Українка, О. Кобилянська), “відчуженого” (В. Стефаник, М. Черемшина, М. Коцюбинський) і “декларованого” (М. Вороний, О. Олесь, “молодомузівці” і “хатяни”), модернізм набув, як і в усіх європейських літературах, ознак “високого”. Про деякі риси високого модернізму в українській літературі часів “розстріляного відродження” йдеться у циклі статей Михайла НАЄНКА.

сказати б, “чисту” культуру й “чисту” (голу) цивілізацію, і між ними постає зловісна прірва... Постає діявольський міф про класи, що перетинає живе тіло народу. Людину відривають від землі й природи, що є ґрунтом усілякої творчості. Врешті, викорінена й атомізована людина випадає з органічної системи всесвіту, зриває свій зв’язок з природною творчістю, а відповідно і з самим Творцем...”¹³. За двадцять пореволюційних років ці індіюти винищили найпотужнішу творчу інтелігенцію. Цим здійснено замах на генетичний код кожної нації, яка входила до складу імперського СРСР. А Європа...

Там 1918 року теж розпалася одна з найбільших імперій минулого — Австро-Угорська. До її складу входила й частина Західної України. Через деякий час там прийшли до влади свої індіюти. По-фашистськи орієнтуючись на ідею надлюдини Ф. Ніцше, вони або намагаються створити нову імперію — тишчолітній Рейх (німецький “юберменш” А. Гітлер), або встановлюють фашистські режими в Італії (Б. Муссоліні), Іспанії (Ф. Франко) та інших країнах. У Європі й світі зчиняються такі криваві оргії, що в них гине більше людей, ніж загинуло у війнах за всю післяантичну пору. Тільки за час так званої громадянської війни в Росії (1917—1921) наклали головами “15миллионов... своего населения”¹⁴; всі вони цілком на совісті першого в “новій” Росії індіюта В. Леніна. Його наступник Й. Сталін закатавав голодоморами, репресіями та війнами близько 100 мільйонів того “населення”. Друга світова війна, перемогу в якій комуністичні ортодокси і досі приписують Й. Сталіну, забрала близько 50 мільйонів життів¹⁵, а під час похорону цього тирана (1953) загинуло близько трьох тисяч... ідіотів. Тут вживаю це слово в первісному значенні (в перекладі з грецьк. ідіот — невіглас), заповнивши його в голови сталінського КДБ Лаврентія Берії. Він не дозволив своєму синові йти на похорон Й. Сталіна, сказавши: “Не відомо, що вчинять ті ідіоти, які не встигли віддати честь тирану за його життя; а тепер, прагнучи “надолужитись” перед мертвим, можуть що хочеш вчинити!” Слово “тиран”

не знає, скільки голів полетіло з пліч в азійських країнах — Китаї, Кореї чи В’єтнамі, в африканському Конго чи на американській Кубі, які через тридцять-сорок років після лютнево-жовтневого перевороту в Росії теж захопилися колективістським індіютизмом К. Маркса.

Пов’язувати все це з відхрещенням модерністів від колективізму та з їхньою орієнтацією на індивідуальність, звичайно, не можна. Або не настав час, щоб зрозуміти: Ісус Христос теж не закликав нікого до хрестових походів, а скільки їх було і скільки життів вони забрали?!

Ще раз прислухаймося до висловлювань М. Бердяєва про “кінець нової історії” та Є. Маланюка про зловісну прірву між культурою й цивілізацією; звернімо увагу на те, що сучасні політологи Росії при нагоді не забувають пробурчати: лютнево-жовтневий бунт, варварське знищення царської сім’ї тощо спровокували... поети російського “срібного віку”, тобто модерністисимволісти (К. Бальмонт, Ф. Соллогуб, В. Брюсов, О. Блок та ін.). Вони, мовляв, своєю творчістю посіяли зерна нігілізму в ставленні до “отечества”, “народа” і “государя”, внаслідок чого виникла типова для Росії “смута” і захопили владу...

¹ Офіційно це містечко мало тоді й має нині назву Катеринопіль, але ще до середини XX ст. літні люди підслугоувалися назвою Калниболот.

² У збірнику “Українська хата” (К., 1990. — С. 84) упорядник його Вал. Шевчук писав, що відомостей про М. Коваленка немає. Пізніше їх зібрав вчитель-поет Я. Івашкевич, літературознавець В. Поліщук і М. Пономаренко, внаслідок чого в “УЛЕ” з’явилася відповідна стаття про поета (Т. 2. — С. 509).

³ Див.: Лавріненко Ю. Розстріляне відродження. — К., 2005. — С. 757.

⁴ Українська хата. Поезії 1909—1914 рр. — К., 1990. — С. 86.

⁵ Тичина П. Збір. творів у 12 т. — К., 1983. — Т. 1. — С. 304.

⁶ Згідно з радянською історіографією, в лютому 1917 р. в Російській імперії відбулася “буржуазна” (зі знаком “мінус”), а в жовтні того самого року “пролетарська” (зі знаком “плюс”) революція. Нині утверджується думка, що ті революції були (передусім лютнева) “предательським ударом в спину, после

якого страна была обречена на поражение” (див.: “Литературная газета”. — Москва, 2007. — № 8. — С. 1.)

⁷ Винниченко В. Відродження нації. В 3-х ч. — Київ—Відень, 1920.

⁸ Бунин И. Окаянные дни. — Москва, 1990. — С. 63.

⁹ Berdijew N. Das neue Mittelalter... Berlin, 1923. — P. 20, 23 (переклад Олеси Костюк).

¹⁰ Маланюк Є. Книга спостережень. — Торонто, 1966. — Кн. 2. — С. 461.

¹¹ Назаров М. Тайна России. — Москва, 1999. — С. 592—593.

¹² Там само.

¹³ Маланюк Є. Поезія і вірші // Маланюк Є. Книга спостережень. — Торонто, 1962. — С. 145.

¹⁴ Назаров М. Цит. праця. — С. 98.

¹⁵ Див.: “Голос України”. — 2007. — 17 березня. — С. 8—9.

¹⁶ Є відомості, що тільки під час Другої світової війни — 8 мільйонів німців. А скільки — до неї?

¹⁷ Маланюк Є. Цит. праця. — С. 144.

Людмила ДЕХТЯРЬОВА

Уночі після Дня Незалежності отримала лист. Печатка на ньому була схожа на тризуб. Гетьман Богдан висловив сподівання, що зможу розповісти охочим про геральдичний знак W на цій печатці. Таке траплялось і раніше, тому спокійно чекала продовження сну, схожого на сторінки лицарського роману. Старовинні замки, сурмлять герольди, хтось падає з коня під час турніру. Як це хвилювало в юності, та й зараз теж. Тож до бою за честь герба “Абданк”!

Символ W — один із найстаріших геральдичних знаків лицарства Середньовічної Європи. Тоді ще існувало Київське князівство. У старовинних гербовниках слов’янських держав є легенда, що цей знак вперше з’явився на гербі чеха Скуба. Його висвятив у лицарі король у XIII ст. Тож Скуб мусив терміново скласти власний лицарський девіз. За правилами геральдики, текст девізу узагальнювали на зображенні герба на щиті — щит не може бути порожнім.

Усі слова Скубового девізу починалися на V: Veritas, Viktoria, Virtus et Vita. У перекладі з латини — “Істина, Перемога, Життя як Стейкість (або Мужність та Життя)”. За правилами, девізу відшукали геральдичний символ — знак W.

Із таким девізом лицар не має досить войовничого вигляду. Скуб був звичайним обивателем, а героєм став зовсім не зі зброєю в руках. Місто жило, остереігаючись страшною ненажерливого змія, якого громада мала годувати. Коли йшло до того, що, окрім себе, годувати нема чим, Скуб узв’язав шкуру ягняти, закрив сірку та смолу і підсунув змієві. У того запалали внутрішні органи, й він випив майже всю річку. Звичайно ж, луснув, а Скуба нагородили лицарським гербом.

Минуло трохи часу, і знак W отримав геральдичну назву “Абданк”. Марно шукати це слово в словниках, бо воно походить від вислову. Якого саме, дізнаємось у гербовнику. Король Генріх якось приймав польського посла Скарбека. Хизуючись скарбницею, сказав щось образливе для Польщі. Посланець короля Болеслава знайшов гідний дипломатичний жест: зняв власний золотий перстень і додав до коштовностей короля. Той також не схибив у двобої гонорів, а дуже чемно відповів: “Habe dank”, тобто “Подяка за скарб”. Так ці слова перетворилися в геральдистів на “Абданк”. Рід графа Скарбека походив від Скуба і мав на гербі W. Тому саме цей знак названо “Абданком”.

Гербом “Абданк” володів православний шляхтич русин Михайло Хмельницький. У його роду це могло статися за традицією. Геральдичні знаки високородних воевод переходили на штандарти дрібніших шляхтичів, які з власною дівочею ставали під прапори тих воевод. Якщо не схибив у поході й бою, нащадки могли успадкувати герб з якимись новими додатками. На печатці гетьмана Хмельницького до W згорі додано зображення хреста. Таке бачимо на гербі Сирокомля, що також походить від “Абданку”.

Шлюб із козачкою формально понизив статус Михайла Хмеля до соціального стану дружини, який мав його син Богдан. Але це зблизило родину з козачкою верхівкою, коли Хмельницькі переїхали на Чигиринщину. Богдан дуже шанував батьків родовід. Після двох вирішальних перемог, під Жовтими Водами й під Корсунем, він дозволив, щоб у реєстрі Запорозького війська з’явився вірш “на старожитності клейнот панів Хмельницьких”:

...Клейнот, котрий Хмельницьких дом приоздобляє,

Родовий палац Жолкевських

ПІД ДЕВІЗОМ ГЕРБА «АБДАНК»

В мужності, в вірі, в правді
міцно утверждає,
Не диво, бо абданк є знак
щедрої повольності,
Хрест за фарамент віри,
Хмельницьких мужності...
(“Фарамент” — “суть”, “хліб насущний”).

Авторитетні галицькі історики минулих століть Садок Баронч та Іван Крип’якевич дійшли думки: родові господарство Михайла Хмеля було у селі Хмельнику біля міста Рясшева на Холмщині (зараз Польща). Герб “Абданк” також поширювався у Західній Україні. З історичних розвідок: “Пан-козак (тобто шляхтич, одружений із козачкою) Хмель гарно господарював, був красень з обличчя, дружиною була заможна козачка з Переяслава. Коли виїздив із своєю челяддю з двору, жінки-шляхтянки аж очі зривали й дорікали своїм чоловікам, чом не такі, як пан-козак Міхаль”. Пани-сусіди спалили його садибу та знищили господарство.

Загрозливе становище у Хмельнику непокоїло прихильну до Хмельницьких родину коронного гетьмана польського Станіслава Жолкевського. Він писав дружині Регіні, що “бунт той окраїнний є річ небезпечна. Грабежі загрожують Хмельнику”. Під час наїзду осаженилі “товариство” оголосило Михайла банітом — людиною, яку звинуватили у скоєнні ганебного вчинку, — і “погнало родину на баніцію, що й голову ніде було прихилити”. Цікаво, наскільки ганебним був той вчинок, адже після нього долею Хмельницького почала опікуватися гонорова верхівка польської аристократії.

Пані Регіна надала притулок вигнанцям. 1594 року Михайла призначено начальником охорони. Гетьман Жолкевський постійно перебував на війні чи у дипломатичному відрядженні. Його мрія, місто-фортеця Жовква, лише заклала перші камені фундаменту. Маючи на руках дітей, Регіна мусила ще й наглядати за будівництвом. Відтепер жила біля Жовкви у добре укріпленій Туринці, й Хмельницькі були поруч. У грудні 1594 р. народився їхній син Богдан, у хрещенні Зиновій. Прикро, що майже не чуємо “Богдан Михайлович”, адже батько цього вартий.

Ще прикріше, що про дружину Михайла не знаємо майже нічого. І річ не лише у понівечених вітчизняних архівах: нема традиції, справжньої, а не словесної пошани до берегині козацького роду.

потрібна людина, якій він, староста Чигиринський, міг довірити посаду підстарости. Тож побачив її в особі пана-козака, володаря герба “Абданк”.

Жолкевський, його далекий родич Данилович — і між ними Хмельницький. Не католик, не магнат, ще й начебто баніт. Було спільне русинське коріння, сумлінне ставлення до батьківських обов’язків, відповідальність за власні слова і зобов’язання. Прослідкуємо, як це було в Михайла.

Чигиринщина тоді ще не позбулася рис Дикого Поля. Сумнозвісний Чорний ліс, місце турецько-татарських зборів, розташований неподалік самого Чигириня. Місто, як і більша частина краю, належало Речі Посполитій в особі короля. Чимало землі було віддано у власність польських магнатів або укра-

все відповідає, працюючи також за переважно відсутнього старосту Даниловича. У того чимало інших посад, які тримають у Львові та Кракові.

Край розвивався настільки бурхливо, що у сеймі Речі Посполитої з’явилася постанова про потребу “приборкати сваволю” українського козацтва та міщан. Коли вже після загибелі М. Хмельницького староста Данилович спробував “приборкати”, то зазнав невдачі: частина козаків втекла на нові землі. Ті, хто залишився, його ненавиділи. Вважають, що невдачу свого походу на Орду він накликав сам. Після Михайла Хмельницького люди його вже не сприймали. 1628 року Данилович помер у турецькому полоні. Дружина Софія не встигла його викупити.

Нема відомостей, що М. Хмельницький конфліктував із кимось як чиновник на державній службі. Що ця держава — Польща, значення не має. Власної держави українці ще не мали. Але Михайло постійно демонстрував козацтво, що може існувати таке “явище”, як ефективний господар-державник, який не краде і працює заради загального добробуту, принаймні переконав у тому власного сина. Вочевидь, він мав дипломатичний хист. Богданові Хмельницькому, вже гетьману, польський уряд закидав, щоб повився цього на батькових листах: “В Україну, козацькому гетьману. Оскільки до короля й мості польського, і гетьманів він пише незвичайні листи, то наказуємо, щоб не писався королеві приятелем, гетьманом, братом, а так писався, як його батько”. Визнання чеснот підстарости Хмельницького вийшло навіть з вуст “короля без сентиментів” Сигізмунда, коли видавав Богданові підтвердження прав на батьківську спадщину:

...Непереможений королю
в християнському
панстві,

Коли по вольності
Хмельницьких маєш
у підданстві.

1620 року 72-річний гетьман Жолкевський був змушений воювати. Підстароста чигиринський, теж немолодий, Михайло Хмельницький зібрав вільну сотню козаків і долучив 25-літнього сина Богдана. На переправі через Дністер біля Цецори обидва сивочолі лицарі полягли поруч у бою проти турків. Їхні сини, Ян та Богдан, потрапили в полон. Пані Регіна спромоглася зібрати величезні гроші, три мільйони золотом, щоб викупити сина й тіло чоловіка. Богдан вивчав турецьку мову та менталітет яничарів зсередини. Минуло три роки, доки його також викупили. Дехто стверджує, що гроші збрала козацька старшина, інші доводять, що його мати. Кажуть, що її звали Анастасія і вона була з роду Дорошенків.

1648 року Богдан Хмельницький знов опинився на Жовківщині вже як гетьман, який відновлює державу в кордонах Київської Русі. З його війська (а там були й турки з татарами) ніхто не насмілювався вдертися у Жовкву. Тим він започаткував щасливу для міста традицію. Навіщо? Мало зберегтися для нас як історико-архітектурний заповідник.

Латинське devis має дві складові: vis — “вища сутність”, “сенс”, “чесність”, а de означає готовність боротися за чесноти тієї вищої сутності. Це обітниця, і якщо збрехав — Бог каратиме нащадків до сьомого коліна. Тож треба зважувати, що обіцяти перед виборами і гравіювати на монументальних золотих перснях з печатками.

У роботі використано консультативні та публікації лицарів української історії Г. Ярової, Г. Фесяк, В. Панченка, о. Ю. Мицька.

Сучасна композиція на тему герба та печатки “Абданк”

інської заможної верхівки, чий інтереси абсолютно протилежні. На незаселені пустирі тікали від гноблення білоруси Мозирщини, холопи Вінниччини, Київщини, траплялися московити, молдавани, греки, татари, волохи. Цей інтернаціонал встроювався у гени тих, хто встиг осісти раніше. Головна чеснота — не чистота крові, а православна віра та повага до власності громади. Якщо пощипив — тавро казнокрада на подальші покоління.

У такому конгломераті Михайло Хмельницький був писарем під час збору податків. Спочатку він виконував обов’язки осадного — виділяв площі під нові села й захоплював до них переселенців — осаджував. Поліпшує інфраструктуру населених пунктів, засновує нові православні церкви, сприяє розквіту діючих. Собі на околиці Суботова закладає хутір Новоселицю. Врешті, як підстароста за

Парафіяльний костел св. Лаврентія, усипальниця роду Жолкевських

Іванна КОРНЕЦЬКА,
Ліга Українських Жінок,
м. Львів

Товариство “Просвіта” Галицького району м. Львова організувало екскурсію в село Колодажне на Волині, де працює літературно-меморіальний музей Лесі Українки.

Вимощеною доріжкою повз квітники крокуємо до приміщення музею, по обидва боки якого розташовано “сірий будиночок”, де мешкали Лесині батьки разом з меншими дітьми, та “білий будиночок”, який батько Петро Антонович Косач спеціально побудував для Лесі. У ньому вона жила і творила.

Проходимо залами: родинні фотографії батьків Петра Антоновича та Ольги Петрівни Косачів, їхніх дітей, брата Олени Пчілки Михайла Драгоманова та багатьох видатних людей; зажиттєві видання творів Олени Пчілки та Лесі Українки, старовинні меблі та побутові речі, рушники, крайки. Окремо на стіні — портрет поетеси пензля Генрієти Левицької: Лесині очі ніби промовляють: “Ви кволі? Лікуйтеся!”, “Ви байдужі? Одужуйте!”, “Ви ледачі? Беріться до праці!”

В одній з кімнат гобелен “Ой, на Івана, ой на Купала”, де оживає Купальське свято. А ткали його львів’янки Леся Крип’якевич, Наталія Паук та Софія Бурак. Далі триптих “Волинь” художника Олексія Данне і його майстерно відтворена діорама “Лісова пісня”. Пос-

Лесин “білий будиночок”

ДОРОГА ДО ЛЕСІ

тупово затихає розповідь екскурсовода і всі зачаровано слухають Лукашеву сопілку.

У “сірому будиночку” майстерно відтворено робочий кабінет Петра Косача, вітальню, сцену, фортепіано. Здається, що батько поетеси досі працює за письмовим столом, користується книжками з книжкової шафи або відпочи-

ває у кріслі-гойдалці, мати Олена Пчілка пише або проводить з дітьми вистави на сцені.

Навпроти батьківського “сірого” виділяється “білий будиночок” із терасою. Петро Антонович писав до Людмили Драгоманової: “Щоб було просторіше, збудував за це літо (1890 р.) окреме шале-флігель для старших дітей, і в ньому живуть Леся і Ліля, а Миша теж, коли при-

“Самій недовго збитися з путі,
Та трудно з неї збитися в гурті”.
Леся Українка

їздить туди; ми з малими живемо в домі (так званому “сірому будиночку”). Із цього розселення маємо розвагу: то ми ходимо до Лесі, то вона до нас на обід”.

Оглядаємо кімнати: старовинні меблі білого кольору майстерно відреставровані, стіл, ліжко, етажерка з книжками, багато Лесиних особистих речей. Їх передали з Америки племінники, дочки двох Лесиних сестер Оксани та Ізидори, які 1943 року виїхали за океан. Тут коралі, стрічки, ручка, горнятко тощо. Перед будинком дерев’яна тераса, туди насипали пісок, він нагрівався на сонці й Леся вигривала хвору руку, а потім і ногу.

У “білому будиночку” Леся вчилася, працювала. Тут поетеса написала близько 80 літературних творів, записала пісенну частину свята Івана Купайла, обрядові пісні, повір’я, казки, тут готувала до друку першу збірку поезій. 1892 року завершила роботу над руко-

писом збірки “На крилах пісень”, яка побачила світ у Львові. Іван Франко писав у нарисі “Наше літературне життя в 1892 р.”: “Збірка віршів “На крилах пісень” вийшла сими днями у Львові і становить, без сумніву, найважніший здобуток поетичної нашої літератури оригінальної на 1892 рік”.

У Колодажному 1890 року Леся склала курс-підручник “Стародавня історія східних народів”.

Тут грала на своєму фортепіано улюблені мелодії й через операцію руки змушена була розлучитися з милим її серцю інструментом. Згодом вона скаже, що, можливо, була б кращим музикантом, ніж поетом. А на прощання поетеса написала елегію “До мого фортепіано” (1890 р.):

Мій давній друже!

Мушу я з тобою

Розстатися надовго...

Жаль мені!

З тобою звикла

я ділитися журбою,

Вповідувать думки

веселі і сумні.

Коли я смуток свій

на струни клала,

З’являлась ціла згряя

красних мрій,

Веселою моя надія грала,

Далеко линув

думок легкий рій.

Розстаємось надовго

ми з тобою!

Зостанешся ти в самоті німій,

А я не матиму

де дітисся з журбою...

Прощай же, давній,

любий друже мій!

Леся Українка неодноразово відвідувала Колодажне, а в лютому 1907 року побувала тут востаннє.

А екскурсовод розповідає: під час Другої світової війни Лесин “білий будиночок” зазнав руйнацій, згодом його відремонтовано і 1949 року відкрито музей на громадських засадах, 1963-го він став меморіальним. 1980 року в ново-збудованому приміщенні відкрито літературну експозицію, а в “сірому” і “білому будиночках” — меморіальну. 1991 року проведено реконструкцію літературного музею. Над її вирішенням працювали львівські художники. Головний художник — архітектор Роман Батіг.

Упродовж кількох годин ми ніби розмовляли з Лесею, жили її життям. Перечитуймо Лесині твори, пропагуймо їх, черпаймо з них натхнення на добрі діла.

Велика подяка Марії Козак — голові об’єднання “Просвіта” Галицького району м. Львова, організаторові екскурсії, історикові зі Львова Василеві Кучеруку, директору музею Вірі Комзюк.

Вітальня “сірого будиночка”

НЕЗНИЩЕННЕ ТОВАРИСТВО

● ДО 140-РІЧЧЯ “ПРОСВІТИ”

Тетяна МОСІЙЧУК,
відповідальний секретар
Хмельницького міського
об’єднання ВУТ “Просвіта”
імені Тараса Шевченка

Днями відбулося засідання правління Хмельницького міського об’єднання ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка, на якому затверджено заходи з підготовки та відзначення 140-ої річниці “Просвіти” в Україні. Плануємо відкрити в Народному домі “Просвіти” експозицію “Українська родина”, переглянути фільм “Храм української душі” у Хмельницькій в/ч № А-0988, представити нове видання Хмельницької міської “Просвіти” “Абетка юних українців” (автор В. Олійник), провести спільно з відділом виховної роботи та кафедрою соці-

ально-економічних дисциплін Національної академії державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького “Круглий стіл” “Діяльність “Просвіти” та її роль у формуванні державницького світогляду офіцерів-прикордонників” за участю відомих просвітян України.

Просвітницькі програми Хмельницької обласної державної телерадіокомпанії “Поділля — Центр” “Свою Україну любіть” та “Подільський передзвін” (автор і ведуча — голова облоб’єднання Зоя Діденко) присвячені славному ювілею найпотужнішої громадської організації, якою була, є і буде “Просвіта”. Хмельницькі просвітяни візьмуть участь в урочистому зібранні “Рідна “Просвіто”, матінко наша, сонцем нам ясином будь”.

У читальні Народного дому “Просвіти” діє виставка “Незнищенне товариство”.

Світлана ОРЕЛ,
голова облоб’єднання
ВУТ “Просвіта”
імені Тараса Шевченка,
м. Кіровоград

У Кіровограді міська влада ухвалила “Концепцію топонімічної політики”. Її автори — історики Микола Тупчієнко та Костянтин Шляховий взяли за основу єдиний принцип — повернення до історичного минулого. А минуле це для нашого міста — лише радянське й імперське. Радянської “брудної сорочки” назв ми ще не зняли, отже, слід “переодягатися” в обноси часів Російської імперії?

Очевидно, питання перейменування вулиць (і не лише обласного центру!) вже назріло й перебрало. Давно стало зрозумілим і те, що зробити одночасно це складно й дорого. Але колись же треба починати! Хоч би з найодіозніших імен, які просто по-блюзнірськи звучать у дні сумних роковин Голодомору.

ВУЛИЦЯМ — ІМЕНА ЗЕМЛЯКІВ

Звісно, “концепція”, про яку йдеться, потрібна, і не лише в масштабах міста. Логічно, що розробили її історики — у цьому її перевага і слабкість водночас. У ній запропоновано підхід суто науковий, коли будь-яка деталь може бути важливою, мати інтерес для дослідження. І якщо в археології якийсь черепок може приховувати сенсаційне відкриття, то чи виправданий такий підхід у топоніміці? Чи варто зберігати для нащадків усі плоди, як пише Микола Тупчієнко, колективної творчості мешканців вулиці, району чи всього міста? Це можливо, якщо вони й досі не втратили актуальності, побутують у мовленні нинішніх мешканців. Передають у спадок і зберігають покоління не все підряд, а найцінніше. Тож чимало назв, особливо тих, які втратили актуальність, не варто повертати.

В основу Концепції поряд із принципом історичності, який слід очистити від нальоту імперського мислення, очевидно, слід поставити принцип краєзнавчого центризму, тобто увічнення в назвах тих подій чи видатних імен, які пов’язані саме з цим краєм.

Цю роботу вже розпочала “Просвіта”, збираючи у райцентрах області матеріали про видатних людей, імена яких варто увічнити в назвах тих вулиць, що конче потребують перейменувань. Такий підхід об’єднав би громади, бо йдеться не лише про діячів українського руху, а й про героїв минулої війни і про вчених (несправедливо забутих і відомих лише вузькому колу спеціалістів, але здобутки яких заслуговують на пошану земляків), тих, хто прислужився рідному місту чи селищу своєю працею

будівельників, лікарів, учителів, хліборобів.

Цей процес має бути публічним, відкритим, з обговоренням у місцевих ЗМІ, під час “круглих столів” чи інших заходів із залученням авторитетних експертів. Процес простий, потребує участі небайдужих людей. Слід пробудити інтерес до власної історії, оживити візирі для молоді, дати потужний імпульс для просвітницької роботи. Звертаюся до активістів громадських організацій, депутатів рад різних рівнів, сільських, селищних і міських голів: не чекаючи вказівок, берімося за цю вдячну роботу, залучаючи компетентних і небайдужих людей.

Маю сміливість стверджувати, що ця робота може об’єднати й ідеологічних супротивників. Коли ідея з’явилася, я звернулася до голів районних об’єднань “Просві-

ти” з проханням розпочати збір матеріалів. Дехто з них одразу відмахнувся. Мовляв, ми не раз зверталися до місцевої влади зі своїми пропозиціями, але навіть відповіді не одержали. Та виходило, що серед тих пропозицій, які надавали місцевій владі, звучали переважно імена діячів всеукраїнського масштабу (хоч і про них не варто забувати), а також ті, яких загалом ще не сприйняв. У Центральній Україні досі викликають неоднозначну реакцію Степан Бандера, Микола Міхновський, Євген Коновалець, Роман Шухевич, Дмитро Донцов тощо. Можна зрозуміти місцеву владу (хоч на листи слід відповідати), яка з одного боку, має невелику групу людей з такими пропозиціями, з іншого — значну частину власного електорату, що цих пропозицій не сприймає.

Поєднуючи принципи історизму та краєзнавчого центризму, цих кутів можна уникнути й енергію протилежностей спрямувати в конструктивне русло.

“Від любові до наших князів, гетьманів, національної ідеї Т. Шевченка, М. Грушевського — до прагнення соборності”.

ЗА ПРАВОМ СИЛЬНОГО

Микола КАРПЕНКО, заступник голови Сумського обласного об'єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, член НРУ

“Росія поводитьсь з Україною за правом сильного”. Так вислови-лась місцева російська шовіністка про Голодомор 1932—1933 років. Саме за цим імперським правом намагаються знищити Українську державу, нав'язуючи федералізацію, поділяючи на схід і захід. Та хіба лише з Україною так поводитьсь Росія?! Що для неї Грузія, Абхазія, Осетія?! Хіба вони мають право на свободу, демократію, не спитавши північного господаря?! Звичайно ж, ні! Війна в Грузії вкотре розвінчала перед світом російську “миролюбну” політику.

Брехня рікою ллється з московських телевізійних каналів, не гребують нею і московські високосадовці. Але мета в Росії одна — розколоти Україну. Ще творці ПіСУАру (Південно-Східної Української Автономної Республіки) 2004 року намагалися відірвати від Матері-України її споконвічні землі, аби приєднати їх до Російської імперії. Сценарій запозиче-

ний ще з 1917 року. Тоді так само проголосили Криворізько-Донецьку Республіку. Саме звідти розпочався наступ більшовицьких загарбників на УНР, але експансії 2004 відбутися не судилося, адже міжнародна спільнота на той час вже визнала українську незалежність і сформуливалася нова генерація громадян-патріотів.

Проте, зазнавши поразки від національно-демократичних сил, п'ята колона Кремля знов намагається розколоти Україну, але вже за гуманітарно-культурним орієнтиром. Заслані провокатори московських центрів на чолі з Затуліним знову зібралися у Сіверсько-донецьку, і попри Євроатлантичні прагнення держави нав'язують вступ до ЄП під проводом Російської Федерації.

Щоб нагадати агентам комунізму про “щасливе минуле”, пересічний громадянин пропонує ознайомитись із життям звичайного селянина із села Погрібки Кролевецького району — Макара Іващенко. Завдяки особистому архіву можна відтворити його долю.

Народився він 1890 року в козацькій сім'ї. Закінчив училище, брав участь у Першій світовій війні.

Під час бойових дій за Львів рядовий Білостоцького 50-го піхотного полку потрапляє у полон до австрійців. Він день у день описує події, в яких брав участь.

Невдовзі після поневірянь у полоні Іващенко отримав повістку на військову службу до Червоної армії з попередженням: якщо не з'явиться на місце призначення у семиденний термін, його покарають, його майно і майно всіх родичів конфіскують на користь родин червоноармійців. Щоденно Макар мусив возити дрова для опалення казарми, про що свідчать позначки в його повісті.

Середняк-одноосібник села Погрібки пережив війну і вів господарство, щоб забезпечити родину всім потрібним.

Особливо поліпшилося життя тоді, коли продрозверстку замінили продподатком. Сподівання на краще майбутнє додавало впевненості.

Діти підростали, закінчували школу, але з 1930 року розпочалася нова хвиля нищення селянства. Через те, що Макар Іващенко відмовився вступати до колгоспу, його було взято на облік, а це примушувало здавати до громадської

комори зерно, м'ясо, овочі, платити грошовий податок. Знесилена цим родина не могла виконати всіх зобов'язань, і тому з хати забрали (на що є ордер) майже все: ситець — 2 метри, рушник вафельний — 7 метрів, 5 штук селянського полотна.

Для міста Ленінграда контора, яка працювала у Кролевіці, забрала 40 кг цибулі, 64 кг огірків, 40 кг помідорів. Щомісяця надходило дедалі більше розпоряджень на примусову здачу сільгосппродукції, і це змусило селянина вступити до колгоспу. Переживши Голодомор 1932—1933 років, родина таки працювала у колгоспі.

1941 року магістрат Кролевця видав платіжне повідомлення № 302 райстрахінспекції, за яким зобов'язали до 1 жовтня 1942 року заплатити 29 рублів 30 копійок. Збереглися повідомлення про здачу німецькому командуванню хліба: 100 кг упродовж доби. Так нащадок козаків Макар Іващенко мусив важко працювати на різних окупантів. Його діти воювали в Червоній армії, а після визволення села Погрібки, 1943 року забрали дочок на відбудову шахт Донеччини.

Гірко передивлятися поживлі документи, що свідчать про тяжке життя українців під владою комуністичних і фашистських окупантів.

ЙОГО ВЕЛИЧНІСТЬ ВАРЕНИК

зовими варениками спорожніла однією з перших. Майже водночас були вареники з начинкою за стародавніми рецептами — із сушених фруктів. Цей диво-витвір представили куховари Млинівської гімназії.

А найкрасивішим за формою став вареник, який презентували представники Млинівського технікуму ветеринарної медицини Ліда Йосенко та Іван Гавриленко.

Зробили цей вареник у формі козака — із пишними вусами та “оселедцем” і назвали “красунчиком”. І аж до завершення фестивалю ніхто не наважився відкусити “красунчика” — щоб якомога більше глядачів могли ним помилуватися.

А ось “богатира”, якого виготовили працівники млинівського дитячого садка № 1, такі четвертували. Точніше, розділили аж на сто частинок, і вийшли вони значно більшими від звичайного вареника. А все тому, що вареник-“богатира”, якого визнано переможцем фестивалю, важив майже десять кілограмів.

— Готуючи його, — зізнається кухар дитсадка Наталія Жаборицька, — ми, звичайно, хвилювалися — щоб, бува, не розвалився,

не тріснув. А ще не могли знайти такого черпака, щоб виїняти із виварки. Довелося скористатися марлею.

На фестивалі шанувальники віддали йому найбільше “знаків якості”. Єдине, можливо, у чому “недопрацювали” — це кількість сметани до вареника. Шкварок вистачило, а сметани варто було

замість трьох подати літрів зо тридцять.

Організатори фестивалю не ставили собі за мету козирнути рекордами — це була просто пошана варенику. А рекорд виник сам собою — на фестивалі млинівські вареникомани представили аж дві сотні різноманітних вареникових начинок.

РІДНЕ СЛОВО З УСТ БОГДАНА КОЗЯРСЬКОГО

Тарас ЛЕХМАН, журналіст, м. Червоноград Львівської обл.

Уродженець Сокальщини Богдан Козярьський три десятиріччя викладав українську мову і літературу у школах Червонограда, що на Львівщині. Також писав вірші, п'єси, грав у місцевому драмтеатрі ім. Лесі Українки, стояв біля джерел створення у місті “Просвіти”. Рідна мова, рідне слово — для нього понад усе. Тому заслужив шану своїх краян.

Не випадково Богдана Козярьського Прибузький край обрав народним депутатом Верховної Ради України першого демократичного скликання. Після завер-

шення депутатської каденції Богдан Козярьський відмовився від висунення своєї кандидатури на повторний термін. Мовляв, потрібні нові сили, нові ідеї.

Однак ніколи не полишав активної творчої діяльності, наукової роботи. Згодом він став кандидатом філологічних наук, доцентом, викладає у ВНЗ Києва, видає збірки поезій.

Не забув і про акторську майстерність. Нещодавно видав компакт-диск “Рідне слово”. Тут ви почуєте у виконанні Богдана Козярьського “Слово о полку Ігоревім”, “Енеїду” Івана Котляревського, “Великий лях” Тараса Шевченка, “Лісову пісню” та “Оргію” Лесі Українки, вибрані твори Івана Франка, “Мару” Ліни Костенко, а також авторські твори читця.

ОЦЕ ТАК ІСТОРИК!

Степан СТЕЛЬМАЩУК, професор, м. Львів

Якось 5 канал обговорював питання про майбутній державний устрій України — унітарний чи федеративний. Найзавзятішим прихильником федеративного був історик Толочко: нехай Донбас говорить російською, а захід України — славить Бандеру і Шухевича.

Стосовно Донбасу аргументи прості: росіяни тут живуть на своїй етнічній території, бо колись це були дикі степи, якими розгулювали азійські орди, нічия земля, яку й заселили росіяни (?!). А Західну Україну історик обмежив Бандерою і Шухевичем. Але до Бандери і Шухевича ми йшли через любов до наших князів Володимира Великого і Ярослава Мудрого, гетьманів Богдана Хмельницького, Івана Виговського, Івана Мазепи, через національні ідеї Тараса Шевченка, Михайла Грушевського, Симона Петлюри, через саможертвність героїв Крут... І все це лише підсилює наші прагнення соборності, а не окремішності.

Все це історик Толочко, напевно, знає краще за нас. Він, як судимо з його слів, любить Україну, але якоюсь ніби відчуженою любов'ю, специфічною. Тож західноукраїнці дали б йому на його федералістичні прагнення відповідь словами Івана Франка:

*Ти, брате, любиш Русь,
Як хліб і кусень сала, —
Я ж гавкаю раз в раз,
Щоби вона не спала.*

Ми дивуємося, пане Толочко, що приспані чужинецькою ідеологією Ви й досі не прокинулися.

ПРИМАРА ІМПЕРАТРИЦІ НА ПІВДНІ УКРАЇНИ

Степан БОЙКО, м. Івано-Франківськ

Диво-дивне відбувається в нашій незалежній Україні. Мені, як ветерану “Просвіти”, тяжко на серці, коли дізнався, що антидержавні реакційні сили п'ятої колони встановили в день святкування 225-ої річниці українського міста Севастополя пам'ятник кату українського народу — російській імператриці Катерині II, яка, за влучним висловом Тараса Шевченка, “доконала вдову сиротину”, тобто безталанну гетьманську козацьку Україну.

По-перше, місто Севастополь (Херсонес) було засновано майже 2,5 тисячі років тому. По-друге, уряд України виділив на святкування річниці Севастополя понад 20 млн гривень з бюджету, і є мільйони українців, які не дозволили б фінансувати пам'ятник ненажерливій “німецькій вовчиці”, яка разом зі своїми коханнями — графами Орловим та Потьомкіним організувала палацовий переворот. Це вона своїми указами юридично затвердила кріпосне право над покозаченим селянством України, ліквідувала 1764 року українське гетьманство, залишки політичної автономії Лівобережної Слобідської України. Разом з польською шляхтою 1768 року задушила славетне українське гайдамацтво на Правобережжі й Поділлі. За її ганебним указом 1775 року зруйновано Запорозьку Січ. Майже 40 тисяч козаків помирали в землянках на будовах північної столиці імперії, інші втікали за Дунай та Дон, деякі страждали в солов'ячих камерах, як останній кошовий отаман Калнишевський.

На жаль, тінь імператриці ще досі панує на півдні України.

Де ви, патріоти незалежної України, чому пасивно спостерігаєте за тим, як володарює етнічна меншина?

Євген БУКЕТ
фото автора

Незвично вирішив відсвяткувати свій 60-річний ювілей знаний український історик, джерелознавець, доктор історичних наук, лауреат Національної премії України ім. Тараса Шевченка, автор понад 1300 публікацій із різних проблем новітньої історії України Сергій Білокінь. У родинному будинку Грушевських триває виставка “Грушевська зі збірки Сергія Білокіня”. На відкриття прийшли колеги, друзі, родичі ювіляра, відомі поети, художники, музиканти, громадські діячі.

Одна зі сфер зацікавлення науковця — дослідження постаті видатного історика, громадського та політичного діяча Михайла Грушевського. Захопившись студіями про життя та діяльність відомого вченого, Сергій Іванович по крихах збирав раритети родини Грушевських, відкриваючи нові сторінки у життєписі славного роду.

“Сергій Іванович відомий насамперед своєю унікальною колекцією документів, світлин, книжок багатьох видатних діячів Української держави, — зазначила директор історико-меморіального музею Михайла Грушевського Світлана Панькова. — Є українська академічна традиція: вшановувати ювілярів виданням збірок, книжок, але наш музей вирішив ушанувати Сергія Івановича виставкою. Я знала, що в його колекції велика кількість матеріалів про Грушевського, його родину і вони всі — унікальні. Тому як людина, що вже 15 років досліджує творчість Грушевського і розуміє

НОВІ СТОРІНКИ СЛАВНОГО РОДУ

вагу цих матеріалів, запропонувала Сергієві Івановичу зробити таку виставку, і він погодився. Нині готуємо каталог цих фондів. Не знаю, чи вшановували ювіляра саме в такий спосіб, принаймні в Києві. Книжка зазвичай призначена для фахівців, а на виставку приходять усі. Для нас важливо, аби ці речі побачило молоде покоління — студенти, школярі, які нині небагато читають. Тому виставка триватиме до кінця жовтня”.

Перші знахідки започаткували унікальне зібрання, яке нині міс-

тить не одну сотню писемних та іконографічних джерел, книжкових видань. Формування колекції — це складно і захопливо. Чи не найкраще про це розповів сам Сергій Іванович: “У радянські часи про Михайла Сергійовича Грушевського можна було розмовляти лише в кількох родині. Від Алли Анатоліївни Грушевської маю примірники “Киевской старины” й “Записок НТШ”, що належали кузенів Михайла Сергійовича — Маркові Фе-

доровичу, єпископові УАПЦ. Вони були у грубесних полотняних оправах із червоними наліпками з ініціалами “М. Г.” Від Любові Іларіонівни Пустовійт, що мешкала з дітьми на Паньківській на третьому поверсі, отримав кілька фотографій Михайла Сергійовича, які передав до Музею Грушевського. А на мою лекцію, що відбувалася у Музеї

ВУАН Володимира Івановича Щербини — те, що збереглося від його архіву. До війни Варвара Степанівна навчалася разом із моїм батьком і запросила мене до себе. Так я одержав від неї рукопис “Споминів” Грушевського. Коли знову її відвідав, Варвара Степанівна передала мені решту паперів і багато світлин Щербини”.

Сергій Білокінь свого часу опублікував цінні бібліографічні матеріали, маскуючи їх як додатки до запрошень на конференції та літературні вечори. Робили це тоді, коли іншим способом було неможливо обійти цензурні обмеження. Тяжко уявити, скільки зусиль і навіть хитрощів доводилося йому витратити, щоб провести текст через всі підводні камені.

На виставці в музеї Грушевського я зустрів Дмитра Грушевського, далекого родича першого Президента УНР, який нині мешкає на Кубані, а в Києві вивчає українську мову в Міжнародній школі українистики при Київському національному університеті імені Тараса Шевченка.

“Наша сім’я, рятуючись від переслідувань радянської влади, виїхала з Києва спочатку в Луганськ, потім у Донецьк, зрештою опинилася в Краснодарі, де й нарешті осіли, — розповідає Дмитро. — Але родичі є і в Україні, і в Канаді, можливо, щедесь. Приїжджаючи, а я вже втретє в Україні, обов’язково відвідаю цей музей. Нинішня виставка надзвичайно цікава”.

історії Києва, Варвара Степанівна Ткач принесла папери класика киевознавства, члена-кореспондента

Олексій НЕЖИВИЙ,

директор науково-краєзнавчого центру “Інститут ґрінченкознавства”, член правління Луганського обласного об’єднання ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка

Виповнюється 145 років з дня народження талановитого письменника, лексикографа, фольклориста, педагога, громадського діяча, людини непохитної волі, вартового рідного слова Бориса Дмитровича Грінченка.

Він — автор повістей про життя української інтелігенції “Сонячний промінь”, “На розпутьті”, про українське село на зламі XIX і XX сторіч — “Серед темної ночі”, “Під тихими вербами”. Перу Грінченка належать майже п’ятдесят оповідань, шість поетичних книжок, драматичні твори, переклади. А ще численні фольклористичні та історико-літературні праці, публіцистичні, педагогічні статті.

1887 року Борис Грінченко разом із дружиною Марією Загірньою приїхав на запрошення Христини Данилівни Алчевської вчителювати в с. Олексіївку на Катеринославщину (тепер Перевальський район Луганської області). Тоді Олексіївка була своєрідним культурним осередком усієї України. На ім’я Бориса Грінченка надходили журнали, альманахи, газети, а також чимало листів від українських письменників та громадсько-культурних діячів. Навесні 1891 року сім’ю Грінченків відвідав Трохим Зінківський, а восени 1892 тут перебував Іван Липа.

У тяжких умовах розпочалося вчителювання Б. Грінченка. Згадаймо горезвісні укази 1863 і 1876 років, коли заборонили друкувати книжки, періодику українською мовою, навчатися українською. Всупереч заборонам, Борис Грінченко не лише навчав рідною мовою, а й писав українські підручники — “Буквар”, “Рідне слово”, “Українська читанка”. Він осмислював найважливіші теоретичні питання педагогіки, що саме тут набули практичного застосування. Згодом Борис Грінченко опублікував педагогічні праці: “Яка тепер народна школа на Україні”, “Народні вчителі і українська шко-

РІК БОРИСА ГРІНЧЕНКА НА ЛУГАНЩИНІ

ла”, які засвідчують створену ним педагогічну систему, котра передбачала б національне виховання.

У нашому краї відбулося становлення Бориса Грінченка як фольклориста. Важливий набуток — чотири томи “Етнографічних матеріалів”.

В Олексіївці письменник почав збирати матеріали для українського словника. Згодом склав “Словар української мови”. Словник витримав кілька перевидань, у ньому майже 68 тисяч українських слів перекладено російською, є відповідні ілюстративні матеріали із різних фольклорних, етнографічних, літературних джерел, словників, розмовної народної мови. Словник Бориса Грінченка — видатна лек-

сикографічна пам’ятка, духовна скарбниця українського народу.

Б. Грінченко відомий ще як організатор видавничої справи, української журналістики. У період демократичних змін 1905—1907 рр. він працював у редакціях перших українських газет “Громадська думка”, “Рада”, часопису “Нова громада”. Крім того, письменник упорядковував та видавав літературні збірники й альманахи.

Працю Б. Грінченка високо оцінили його сучасники І. Франко, М. Коцюбинський, П. Грабовський. Нині літературознавці стверджують, що за працездатністю Бориса Грінченка переважав хіба що Іван Франко. Обидва вони працювали до самозабуття: один на Наддніпрянщині, інший — у Галичині, й рівних їм у титанічності праці Україна не знає.

Луганське обласне об’єднання ВУТ “Просвіта” імені Тараса Шевченка оголосило 2008-й Роком Бориса Грінченка на Луганщині. Наша мета — гідно вшанувати пам’ять митця, залучити широкі кола науковців, педагогів, краєзнавців до нових

Бориса Грінченка та Марії Загірньої. Ці видання рекомендувало Міністерство освіти і науки України.

Плануємо підготувати нові видання, серед яких і першу книжку вибраних творів Марії Загірньої.

Нещодавно за нашої участі відкривали шкільний кабінет-музей Бориса Грінченка в Луганському обласному ліцеї іноземних мов. У ньому представлено численні фотознімки родини Бориса Грінченка та його друзів — українських письменників Івана Франка, Михайла Коцюбинського, Володимира Самійленка. Окрема експозиція розповідає про історію вітчизняного ґрінченкознавства, яке представлено іменами Сергія Єфремова, Миколи Чернявського, Володимира Дурдуківського, Івана Пільгука, В’ячеслава Чорновола, Анатолія Погрібного, Василя Яременка, Юрія Яненка, Богдана Пастуха.

Подано й уривки з художніх творів Бориса Грінченка, проілюстровано репродукціями живописних полотен українських художників.

Створення цього кабінету-музею в одному з найкращих загальноосвітніх навчальних закладів Луганської області стало можливим завдяки ініціативі та участі його директора — кандидата педагогічних наук А. І. Каташова. А попереду в нас копійка праця: організація роботи дослідницького гуртка юних ґрінченкознавців, яка продовжить традиції ґрінченкознавчих конференцій, що їх започаткували двадцять років тому.

9—10 грудня 2008 року в Луганському національному педагогічному університеті імені Тараса Шевченка до 145-річчя з дня народження Бориса Грінченка відбудеться Всеукраїнська наукова конференція “Творча спадщина Бориса Грінченка і українська національна ідея”. Учасники конференції матимуть змогу виступити в навчальних закладах Луганщини, долучитися до презентацій нових видань, відвідати літературно-меморіальний музей Бориса Грінченка в селі Олексіївці Перевальського району Луганської області, який має стати центром науково-дослідницької та культурно-освітньої роботи, що теж сприятиме розвитку етнокультурної ідентичності українського народу.

Євген БУКЕТ

Родинний
герб

“Я почав із краю, в якому мешкаю, захопився пошуками історії повіту Васильківського, закутка мого родинного, з наміром у майбутньому, якщо мені час і сили дозволять, не зупиняючись на тому описі, рухатися далі, крок за кроком, із повіту в повіт переходячи. Так щоб наприкінці цього шляху, якщо я подолаю його за допомогою віднайдених джерел і виписок, скласти цілковитий образ України, — розуміючи під цією назвою лише Київську губернію”. Так писав у передмові до своєї першої книжки “Опис повіту Васильківського”, що побачила світ 1853 року у Варшаві, Едвард Руліковський — видатний польський історик і етнограф, дослідник Правобережної України.

Едвард Леопольд Руліковський (творчі псевдоніми — Едвард з Порадова, Онуфрій з Порадова) народився 1825 року в селі Мотовилівці Васильківського повіту в заможній родині місцевого поміщика. Батько Едварда Юзеф був маршалком повітової шляхти та засновником костелу в Мотовилівці. Це містечко разом із навколишніми населеними пунктами перебувало у власності родини Руліковських із середини XVIII сторіччя, яка отримала його у спадок від відомого українського роду Аксаків.

Ця родина подарувала світові багатьох відомих людей. Дядько Едварда Людвіг Руліковський був мировим суддею та послом на сейм Королівства Польського, належав до комітету, який опікувався могилою Тадеуша Костюшки, працював у Благодійному товаристві та Архібратстві милосердя, очолював Комітет дитячих притулків. Усе життя цікавився астрономією. Астрономічні прилади, які він колекціонував, заповів Академії наук, а бібліотеку — Краківському науковому товариству. За видатні заслуги перед суспільством йому присвоїли звання почесного громадянина Кракова.

Маршалком шляхти Васильківського повіту та почесним куратором Білоцерківської гімназії був і старший син Юзефа Едмунд. Едмунд й Едварда часто плутали. Зрештою, навіть рік смерті Едмунда в науковій літературі довго вважали роком смерті Едварда.

Ще один син Юзефа, Вацлав, був відомим промисловцем та геральдистом. Він навчався в Київському університеті, але його виключили за належність до Союзу

Могила історика

ПЕРШИЙ КРАЄЗНАВЕЦЬ КИЇВЩИНИ

Польського Народу. Пізніше у своєму маєтку Городищі на Волині Вацлав розгорнув велике виробництво — фабрику з виготовлення предметів із порцеляни, фаянсу, скла та мозаїки. Продукція фабрики була широко відома в Україні та за її межами. Вацлав Руліковський одним із перших в Україні взявся прокладати залізничну колію. Однак його підприємницькі справи склалися невдало, і він переїхав до Кракова, де повністю присвятив себе науці.

1883 року Вацлава обрали членом Історичної комісії Академії наук. Разом із Зигмунтом Люба-Раджинським Вацлав Руліковський працював над розлогим дослідженням “Князі та шляхта між Ся-

до наукового обігу багато нових фактів і матеріалів. Зокрема, саме він вперше згадав про князів Половців-Рожиновських і навіть письмові джерела, про історію цього роду, описав давні шляхи, що проходили цими землями, висловив багато спостережень щодо природних явищ. Праця Руліковського пересипана колоритними місцевими легендами (одна з них — про виникнення назви Біла Церква), які автор розглядав як етнографічне джерело із зернами правди.

Робота Е. Руліковського здобула високу оцінку тогочасних науковців, зокрема Юліана Бартошевича та Вацлава Олександра Мачейовського, схвально відгукнувся про неї Йоахім Лелевель. Книжку пе-

вого діяча Речі Посполитої, який у XVII сторіччі був комендантом Білої Церкви, незабаром вийшла друком ще одна монографія Руліковського, присвячена історії Трипілья над Дніпром та його околиць.

Фрагмент книжки “Опис повіту Київського” — “Дороги та шляхи на правому березі Дніпра” 1878 року було надруковано у збірнику “Ateneum”, наступною в збірці “Квіти та плоди” вийшла праця “Протягом кількох століть”, у якій змальовується історія Брацлавщини з XIV до XVIII століття. У “Збірці відомостей, що стосуються антропології краю”, що її видавала Антропологічна комісія Академії наук, членом якої вчений став 1879 року, було опубліковано статті “Етнографічні записки з України”, “Могила в Геленівці Васильківського повіту на Україні, досліджена в 1879 році”, “Кам’яні намистини, знайдені на правому березі басейну Дніпра”. Час від часу праці Руліковського публікували в “Хроніці відомостей з краю та закордону” (“Слово про батька Мазепи”), “Варшавському щоденнику” (“Про Мазепу”) та інших виданнях.

Як член Археологічного та Статистичного товариства брав участь у з’їздах російських археологів у Києві 1874 та 1899 років, активно займався проведенням місцевих археологічних досліджень, розкопками курганів. Едвард Руліковський мав у Мотовилівці

Маєток у Мотовилівці в XIX столітті та в наш час

реклали російською мовою. Лаврентій Похилевич, автор “Сказаний о населенных местностях Киевской губернии” зазначає: “Эдуард Руликовский... известен описанием уезда Васильковского, составленным на польском наречии, из которого мы заимствовали большей частью сведения о прежней судьбе Мотовиловки и некоторых других сел”. Похилевич у своїх творах часто несправедливо й не зовсім коректно критикує попередника, хоч саме праці Руліковського, а не Похилевича пізніше визнали найкращими краєзнавчими роботами про Київщину XIX століття.

Брат Руліковського Вацлав з 1840 до 1856 року володів селом Пашківкою (нині Макаріївського району), де в маєтку знайшов архів магнатів Харлінських, який містив дуже багато цінних відомостей із історії Прип’ятті. Саме вони лягли в основу другої фундаментальної книжки Руліковського “Опис повіту Київського”, яка вийшла друком уже після його смерті. Збираючи матеріали для цієї книжки, автор п’ять років працював в архівах Львова, Рима та Парижа, де зав’язав контакти із Северином Гоцинським.

1855 року історик опублікував у “Варшавському щоденнику” життєпис генерал-майора графа Яна Стахурського — видатного військо-

кам’яний двоповерховий будинок, а також сад, у який звозив “останки старини, чтобы предотвратить их от уничтожения”. Він об’їздив усю Київщину, побував у кожному описаному ним населеному пункті.

З 1880 року Едвард Руліковський співпрацював з редакцією “Словника географічного Королівства Польського та інших країв слов’янських”, був автором багатьох статей щодо місцевостей в Україні та Білорусі.

Мар’ян Дубецький, видавець книжки “Опис повіту Київського”, відзначає, що в “Словнику географічному...” “жодна з земель давньої Речі Посполитої не була так ґрунтовно опрацьована, як ці околиці України, описані Едвардом Руліковським”.

До останніх днів науковець не полишав своїх досліджень. Книжка “Опис повіту Київського”, — згадував Мар’ян Дубецький, — потрапила до нього “без титульної сторінки, кількох сторінок у кінці й кількох у середині”. Видана навіть у такому вигляді через 13 років після смерті автора, вона й сьогодні — безцінне джерело для краєзнавців.

У рукописі лишилася ще одна книжка — “Історія зовнішня, а також внутрішня Києва у зв’язку з загальною історією краю”, що згідно із заповітом автора, зберігається в Оссолінеумі у Львові. 1899 року Е. Руліковський передав у дар свою археологічну колекцію створеному в Києві Музеєві старожитностей та мистецтва.

Останні роки свого життя дослідник провів у Києві. Й. Талько-Хринцевич залишив нам такий опис зовнішності цієї незвичайної людини: “Обличчя мав серйозне. Вся постать ніби виїнята з рами старого історичного портрета...” Помер Едвард Руліковський 21 квітня 1900 року в Солтанівці поблизу Києва. Його поховали у родинній усипальниці в Мотовилівці.

Його величезна спадщина, що містила копії архівних та бібліотечних матеріалів, етнографічні колекції та кореспонденцію, зберігалась на початку XX сторіччя в Сан-Джуліано біля Пізи в Італії, де мешкала його племінниця та спадкоємиця, дочка Едмунда Руліковського Ельжбета Бошняцька. Згодом вона передала її до Оссолінеуму у Львові, де принаймні якась її частина зберігається досі. Наталя Яковенко згадує чотиритомний рукопис гер-

бовника Едварда Руліковського, що став одним із джерел до складання переліку київської шляхти в її праці “Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст.”

Настав час, коли спадщина несправедливо забутого польського науковця, закоханого в Україну, мусить повернутися в його рідний край. Її варто перекласти українською мовою й донести до кожної бібліотеки Київщини як безцінну краєзнавчу пам’ятку. Влада Київської області повинна взяти під опіку могилу Едварда Руліковського в Мотовилівці й залишки його маєтку, які нині занедбані: порослі бур’янами і завалені сміттям. Місце, де зароджувався краєзнавчий рух Київщини, нині відоме лише завдяки “чорним” археологам і туристам-одинакам, але воно цілком може стати в найближчому майбутньому історичним і культурним заповідником, важливим для України і для Польщі.